

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mateja Pohleven

**Primerjava dveh pristopov pomoči družini: Socialno delo z
družino in Zakonske in družinske študije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Pohleven

Mentorica: red. prof. dr. Aleksandra Kanjua-Mrčela

**Primerjava dveh pristopov pomoči družini: Socialno delo z družino in
Zakonske in družinske študije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

"Samo ena pot je do sočloveka: pot srca. Vse druge poti so ovinki."

Phil Bosmans

Hvala vsem, ki ste mi kakorkoli pomagali pri pisanju diplomskega dela.

Primerjava dveh pristopov pomoči družini: Socialno delo z družino in Zakonske in družinske študije

V Sloveniji obstaja nekaj podiplomskih študijskih programov, ki se ukvarjajo s pomenom družine. V diplomski nalogi sem se osredotočila na dva podiplomska študijska programa, Socialno delo z družino in Zakonske in družinske študije. Oba programa sem analizirala na podlagi pregleda relevantne literature in na podlagi intervjujev s predstavnikoma obeh programov. Analiza obeh programov vključuje predstavitev vsakega programa in primerjavo predmetnika ter pregled izbranih vidikov obeh študijskih smeri: pogleda na družino, vloge moških, žensk in otrok v družini, obravnavanih področij in problematike ter načinov pomoči družini.

Ugotovila sem, da se oba programa zelo razlikujeta glede na obravnavana področja, ki sem jih analizirala. Prva pomembna razlika je v samem predmetniku, saj v programu Zakonske in družinske študije precej pozornosti namenjajo predmetom z versko tematiko, medtem ko v programu Socialno delo z družino ta tematika ni predvidena. Druga pomembna razlika se nanaša na vlogo posameznega družinskega člana in na pristop pomoči družini.

Ključne besede: socialno delo z družino, zakonske in družinske študije, družina, vloga družinskega člana, način pomoči družini.

Comparison of two family help approaches: Social Work with Families and Marital and Family Studies

In Slovenia, there are a few graduate programs that deal with the importance of the family. In the diploma thesis, I focus on two master's programs: Social Work with Families and Marital and Family Studies. I analyzed both programs based on a review of relevant literature and on the basis of conducting comprehensive interviews with both representatives of the two programs. Analysis of the programs encompasses: detailed presentation of each program including syllabus based comparison; examination of selected aspects of each program: view of the family; the role of a man, woman and children within the family; family related areas and problems; and family help approaches.

According to the comparative analysis I found out that the two programs differ amply. The first major difference regards the curriculum itself. Subjects of the Marital and Family Studies program pay significant attention towards religion, while the Social Work with Families program does not regard this topic. Second major difference comes from the role of a particular family member within a family and ways of helping a family.

Keywords: social work with families, marital and family studies, family, the role of a family member, family help approaches.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 Raziskovalni načrt	8
2 SOCIALNO DELO Z DRUŽINO IN ZAKONSKE IN DRUŽINSKE ŠTUDIJE	10
2.1 Predstavitev Socialnega dela z družino	10
2.2 Predstavitev Zakonskih in družinskih študij.....	11
2.3 Primerjava predmetnika obeh programov	12
3 PREGLED IZBRANIH VIDIKOV OBEH ŠTUDIJSKIH SMERI	14
3.1 Pogled na družino	14
3.2 Vloga žensk, moških in otrok v družini.....	19
3.2.1 Vloga žensk v družini v obeh študijskih programih	19
3.2.2 Vloga moških v družini v obeh študijskih programih.....	22
3.2.3 Vloga otrok v družini v obeh študijskih programih	24
3.3 Problematika in področja družine, ki jih obravnavajo v obeh študijskih programih.....	27
3.4 Načini pomoči družini	34
4 SKLEP.....	41
5 LITERATURA.....	44
PRILOGA A: Seznam analizirane literature	47
PRILOGA B: Intervjuja	50

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Primerjava podobnosti vsebine predmetov	12
Tabela 2.2: Raznoliki predmeti po vsebini.....	12
Tabela 3.1: Izpostavitve skupnih problemov	28

1 UVOD

Družina že od nekdaj velja za pomembno institucijo v življenju posameznika in za celotno družbo, v kateri se vzpostavljajo različni odnosi staršev in otrok. Je pomembna družbena skupina, v kateri se odvija primarna socializacija, oblikovanje identitet, socialnih stikov in v kateri si posamezni družinski člani nudijo oporo. V Sloveniji obstaja vrsta strokovnjakov, ki se ukvarjajo z družinsko tematiko, le-ti pa so si znanje pridobili na različnih izobraževalnih programih¹ doma in v tujini. Programi se med seboj razlikujejo po različnih kriterijih: po definiranju družine, vrednotah, stališčih, odnosu do vere, odnosu do posameznega družinskega člana, po pristopih pomoči in načinih ukvarjanja z družino. Kljub temu, da je v Sloveniji kar nekaj izobraževalnih programov, ki se osredotočajo na družino, bom analizirala dva podiplomska študijska programa po določenih kriterijih, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju.

V diplomskem delu bom primerjala dva različna pristopa pomoči družini, ki sta predstavljena v dveh podiplomskih študijskih programih: Socialno delo z družino (v nadaljevanju SDD) na Fakulteti za socialno delo in Zakonske in družinske študije (v nadaljevanju ZDŠ) na Teološki fakulteti. Obe fakulteti sta del Univerze v Ljubljani.

SDD je drugostopenjski podiplomski študijski program, ki se nadaljuje po končanem dodiplomskem študiju. Osredotoča se na različna področja znotraj družine in ji želi pomagati, ko je to potrebno. Nekatera od izpostavljenih področij, s katerimi se ukvarja SDD, so: ločitev, otroci in mladostniki, rejništvo, nezaposlenost in podobno. Ključno pri samem študiju je, da se študenta pripravi na samostojno delo z družino.

ZDŠ je prav tako drugostopenjski podiplomski program, kjer se študent usposobi za samostojno delo na področju družine, zakona in posameznika. Tako kot v SDD se tudi v ta program lahko vpišejo posamezniki, ki so končali prvostopenjski oziroma dodiplomski študij. Izpostavljene teme pri ZDŠ so družina, zakonci in partnerji ter posamezniki.

V Sloveniji obstaja še vrsta drugih študijskih programov, ki se na različne načine ukvarjajo z družinsko tematiko, kot najpomembnejša bi omenila program Psihologija, ki se izvaja na

¹ Različne oblike izobraževanja: formalno in neformalno (tečajji).

Filozofski fakulteti, in program Psihijatrija na Medicinski fakulteti, obe fakulteti sta del Univerze v Ljubljani.

Namen moje diplomske naloge je primerjati dva študijska programa in predstaviti njune glavne poglede na posamezne vidike družinskega življenja ter na koncu v sklepu podati svoje mnenje glede razlik med študijskimi smermi. V prvem delu bom predstavila obe študijski smeri in primerjala, kako obravnavata naslednje:

- opredelitev družine,
- vlogo moških, žensk in otrok v družini,
- probleme, s katerimi se sooča družina,
- načine pomoči družini.

Na podlagi pridobljenih podatkov v izbrani literaturi in iz intervjujev bom preverila svoji hipotezi, ki se glasita:

1. Oba pristopa imata isti cilj, uporabljata pa različne tehnike doseganja cilja.
2. Pristopa se razlikujeta glede predvidene vloge družinskih članov. SDD se zavzema za enakopravnost obeh spolov in za preseganje tradicionalne vloge moških in žensk, medtem ko so pri pristopu ZDŠ vloge moškega in ženske v skladu s tradicionalno definicijo.

1.1 Raziskovalni načrt

Poleg pregleda relevantne študijske literature in dostopnih predstavitvenih gradiv o obeh študijskih programih sem opravila tudi intervjuja s predstavnikoma obeh študijskih programov. Iz programu SDD je bila to izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič in iz programu ZDŠ red. prof. dr. Christian Gostečnik OFM. Za ta dva profesorja sem se odločila, ker menim, da sta zaradi svojega znanja najboljša za predstavitev posameznega študijskega programa. To znanje temelji na njunih dolgoletnih izkušnjah s področja raziskovalnega in pedagoškega dela.

Za intervjuja sem se predhodno dogovorila po elektronski pošti in se nato z obema profesorjema sestala na njunih matičnih fakultetah. Vsak od njiju je trajal približno eno uro.

Izvedena sta bila konec junija in v začetku julija 2012. Na FSD je poleg izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič, ki je koordinatorka programa SDD, intervjuju prisostvovala tudi as. dr. Nina Mešl, na ZDŠ pa sem intervju opravila z red. prof. dr. Christianom Gostečnikom OFM. Vsakemu profesorju sem predstavila koncept diplomske naloge, kakšen je njen namen in kaj želim pridobiti z intervjujem. Vprašanja sem zastavila na podlagi teoretičnega dela, saj želim z empiričnim delom teorijo v prvem delu diplomske naloge zgolj utrditi, hkrati pa preveriti zastavljeni hipotezi. Zaradi boljše priprave profesorjev na intervju sem vprašanja pripravila že prej in jih poslala po elektronski pošti. Pri izvedbi intervjujev sem uporabila snemalnik, na osnovi katerega sem zapisala odgovore na vprašanja. Zapisa obeh intervjujev sta del diplomske naloge in prilog.

Z intervjuji želim prispevati k primerjavi dveh pristopov pomoči družini, ki jih predstavljata dva podiplomska študijska programa. Predstavnika posameznega študijskega programa sem prosila, da opredelita svoj program oziroma interpretirata pristop pomoči družini na podlagi izbranih vidikov. Tako bom analizo študijskih gradiv dopolnila še z informacijami, ki ji bom dobila v intervjujih.

Odločila sem se za kvalitativno raziskovanje. Z lastnim raziskovalnim delom bom ugotavljala, kako se razlikujeta dva pristopa pomoči družini. Menim, da je predlagana metoda najboljša za obravnavano tematiko.

Za kvalitativno raziskovanje je značilno, da se zbirajo podatki, ki vsebujejo vsebinsko bogate opise in niso obdelani z različnimi statističnimi postopki. Podatki se zbirajo v naravnih situacijah (pisarna, na ulici ipd.) in v neposrednem stiku z osebami, ki so pristojne za obravnavano področje. (Vogrinc 2008, 47) Kvalitativno raziskovanje vključuje tri temeljne skupine: opazovanje, intervju in dokumente. Na podlagi raziskovalnega problema se odločimo, katero tehniko zbiranja podatkov bomo uporabili. (Vogrinc 2008, 99)

Odločila sem se za raziskovalni in nestandardizirani intervju, kjer bom poskušala prikazati podatke o predmetu obravnave – o dveh pristopih pomoči družini, na podlagi spraševanja predstavnika na vsaki smeri, ki to pozna.

Kljub obstoječim kritikam kvalitativnega raziskovanja, da je preveč subjektivno², da ga je težko ponoviti³, da obstajajo težave s posploševanjem ugotovitev⁴ in je zanj značilna pomanjkljiva preglednost⁵ (Vogrinc 2008, 75), menim, da je predlagana metoda najboljša za obravnavano tematiko.

2 SOCIALNO DELO Z DRUŽINO IN ZAKONSKE IN DRUŽINSKE ŠTUDIJE

Prvi del naloge je namenjen predstavitvi obeh študijskih programov na podlagi dobljenih podatkov iz dostopnih predstavitvenih gradivih na internetu. V prilogi je zbran seznam literature, iz katere sem pridobivala informacije, in oba intervjuja, s katerima sem primerjala in dopolnila lastno analizo literature, ki jo obravnavajo na obeh študijskih smereh.

V SDD se kot glavna avtorica pojavi Gabi Čačinovič Vogrinčič, V ZDŠ pa najpogosteje navajajo avtorja Christiana Gostečnika.

2.1 Predstavitev Socialnega dela z družino

Fakulteta za socialno delo vsako leto razpiše podiplomski študijski program Socialno delo z družino, ki traja dva semestra (eno leto) in obsega 60 kreditnih točk⁶ (v nadaljevanju KT). Študij je sestavljen iz obveznih in izbirnih predmetov, prakse in terenskega dela ter izdelave in zagovora magistrske naloge. V program se lahko vpiše, kdor je končal študij prve stopnje s področja socialnega dela, sociologije, socialne pedagogike, pedagogike, psihologije ali prava ter drugi, ki morajo predhodno opraviti diferencialne izpite, ki vključujejo tri predmete in prakso, skupaj v obsegu 20 KT. Omenjeni predmeti so: uvod v socialno delo, teorije socialnega dela, raziskovalni seminar in praksa. Program je zasnovan na način, ki študentom omogoča pridobitev posebnih novih znanj za učinkovito delo z družino. V študijskem procesu se vedno zahteva povezovanje teoretskih konceptov v delovne projekte podpore in pomoči. Študentje dobijo izkušnje na dveh ravneh, na ravni vzpostavljanja delovnega odnosa, ki

² Velikokrat so kvalitativne raziskave preveč impresionistične in subjektivne in temeljijo na preveč osebnem odnosu.

³ Velikokrat primanjkuje standardiziranih postopkov izpeljave; poleg tega uspešnost raziskave pogosto temelji na raziskovalčevi iznajdljivosti in spretnosti. Zaradi tega je kvalitativno raziskavo težko ponoviti.

⁴ To velja še posebej v obravnavanem primeru, saj bo intervju opravljen zgolj z enim predstavnikom na vsaki študijski smeri in ugotovitve ne bom dobila na dovolj velikem vzorcu.

⁵ Ugotovitve bi lahko bile nepopolne in nejasne.

⁶ Dodiplomski študij na Fakulteti za socialno delo traja štiri leta, zato je podiplomski študij enoletni (skupaj pet let).

omogoča soustvarjanje izvirnih delovnih projektov pomoči, in na ravni sodelovanja pri raziskovanju sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi želene izide dosegla. Študentje se usposobijo za specializirano socialno delo z družino na različnih vsebinskih področjih (rejništvo, ločitev in podobno) in v različnih institucionalnih kontekstih (centri za socialno delo, nevladne organizacije in podobno). (Fakulteta za socialno delo 2011)

2.2 Predstavitev Zakonskih in družinskih študij

Drugostopenjski študijski program Zakonske in družinske študije (v nadaljevanju ZDŠ) se izvaja na Teološki fakulteti, traja štiri semestre (dve leti) in obsega 120 KT⁷. Študij zahteva, da se študent odloči za eno od dveh smeri: smer *zakonska in družinska terapija* ali smer *svetovalno in preventivno delo v zakonu in družini*. Obe smeri imata skupne obvezne predmete, medtem ko izbirne predmete študent izbere na podlagi smeri, ki ga zanima. V programu so zajeta teoretična in metodološka znanja ter praktična uporaba osvojenih znanj. Osredotoča se na razvoj človeka, zakona, družine v neki skupnosti, na otroka in na starejše osebe. Diplomanti razvijejo veščine, ki jih nato prenesejo na tiste družine, ki jih potrebujejo, da živijo družinsko življenje v svojem okolju. Cilj programa je usposobiti študenta za načrtovanje, izvajanje, spremljanje in vrednotenje edukativnega in preventivnega dela z družinami, zakonci/partnerji ter posamezniki. Študent mora razviti razumevanje in kritično ovrednotiti partnerske, zakonske in družinske dinamike, dejavnike rasti in razvoja, dejavnike tveganja za razvoj problematike in patologije ter mehanizmov spremembe. Razviti mora zmožnost kritičnega pregledovanja znanstvenih in strokovnih virov s tega področja ter se usposobiti za samostojno znanstvenoraziskovalno delo na področju zakonske in družinske problematike. V program se lahko vpiše, kdor je končal prvostopenjski program Teološke in religijske študije in predbolonjski visokošolski program Teologija ali drugi visokošolski strokovni program z ustreznega področja ter ustrezni drugi humanistični ali družboslovni program. Študentje drugih študijskih programov morajo predhodno opraviti diferencialne izpite, ki se določijo individualno. V primeru, da ima nekdo zaključen študijski program, ovrednoten s 240 KT, se mu lahko prizna do 60 KT. Podiplomski študij je osnova za nadaljnje izobraževanje v obliki *usposabljanja oziroma izpopolnjevanja* za samostojno terapevtsko delo. Študent konča študij, ko opravi vse obveznosti študijskega programa in uspešno zagovarja magistrsko nalogo. (Teološka fakulteta 2012)

⁷ Dodiplomski študij na Teološki fakulteti traja tri leta, kar posledično pomeni dodatni dve leti na podiplomskem študiju (skupaj pet let).

2.3 Primerjava predmetnika obeh programov

SDD v primerjavi s ZDŠ traja eno leto, kar posledično predstavlja manjši nabor predmetov v programu. V Tabeli 2.1 je predstavljenih nekaj predmetov obeh študijskih smeri, ki so si po vsebini med seboj dokaj podobni.

Tabela 2.1: Primerjava podobnosti vsebine predmetov

	<i>Predmeti na programu Socialno delo z družino</i>	<i>Podobnost</i>	<i>Predmeti na programu Zakonske in družinske študije</i>
1.	Koncept pomoči, vsebina, metode in spretnosti v socialnem delu z družino	uporaba različnih načinov pomoči	Pomoč zakonu in družini, Terapevtski modeli obravnave posameznika in družine
2.	Teorije o družini	vloga družine skozi različna obdobja	Psihični in sociološki razvoj partnerstva in družine
3.	Procesi spreminjanja družin po ločitvi ali razvezi, sodobne družinske prakse	ločitev, razveza, nasilje	Družina v sodobni družbi in specifični problemi v njej
4.	Kratka, v rešitev usmerjena družinska terapija v socialnem delu	pomoč družini, reševanje problemov, intervencije v družini	Temeljni pojmi zakonske in družinske terapije, Programi psihosocialne pomoči zakonu in družini, Krizne intervencije v družini
5.	Travma in okrevanje	Travma	Travma in stres v družini
6.	Soustvarjanje razgovora v socialnem delu z družino	pregled stanja v družini, ocena problematike	Družinska in zakonska diagnostika ter ocena, Izkustveno učenje in družinsko svetovanje

Vir: Teološka fakulteta (2012), Fakulteta za socialno delo (2012).

Po pregledu podobnih predmetov bom izpostavila še nekaj predmetov, pri katerih se programa razlikujeta.

Tabela 2.2: Raznoliki predmeti po vsebini

<i>Predmeti na programu Socialno delo z družino</i>	<i>Predmeti na programu Družinske in zakonske študije</i>
Rejništvo in posvojitev	Psihični, socialni in duhovni razvoj posameznika
Socialna varnost družine in družinsko varstvo njenih članov	Vera in religija v odnosih in družini Biblični in odrešenijski vidik družine in medosebnih odnosov

Vir: Teološka fakulteta (2012), Fakulteta za socialno delo (2012).

SDD v svoj predmetnik vključuje splošna področja socialnega dela, kot so rejništvo, socialna varnost družine in podobno. V primerjavi z ZDŠ, SDD vsebuje izrazito manj predmetov s psihološko tematiko. V Tabeli 2.2 je izpostavljena bistvena razlika obeh programov – vera. SDD ne izpostavlja nobenega predmeta z versko tematiko v primerjavi z ZDŠ.

Gabi Čacinovič Vogrinčič, predstavnica programa SDD, mi je v intervjuju predstavila njen pogled na razlike med programoma SDD in ZDŠ:

SDD ni terapija. V programu ZDŠ je terapija določene šole in ta šola ima absolutno popolnoma drugačne poglede. Tam ni soustvarjanja, ampak vodijo, pripeljejo do rešitve. Beseda »obravnavava družine« je iz SDD izključena, je popolnoma drugačna beseda. Mi nismo nad nikomer. Mi vodimo proces, zagotavljamo, da je to soustvarjanje procesa z želenim izidom. Skupaj z ljudmi soustvarjamo. Odgovorni smo, da se sliši glas vsakega družinskega člana, nimamo pa pozicije moči, kot je predpostavljena na terapiji. Na naši študijski smeri smo predmetnik oblikovali na podlagi več kot dvajsetletnih izkušenj, ki sem jih razvijala, saj se s socialnim delom ukvarjam že celo življenje. Jaz sem definirala SDD na podlagi svojih izkušenj in svojih konceptov.

Christian Gostečnik, predstavnik programa ZDŠ, mi je v intervjuju predstavil njegov pogled na oba programa:

SDD na družino gleda širše, pomembno je okolje, družina v okolju. Pomembna je socialna mreža vseh okoli družine, da lahko družini pomagajo. Okolje prispeva k družini. Okolje kreira družino (nekaj časa so tako govorili). Mi pa družino razumemo kot osnovno celico in se z njo ukvarjamo, pri čemer se ne oziramo na okolje. Mi okolja ne moremo spremeniti, lahko pa pomagamo človeku. Vse to se študentje učijo na naši študijski smeri, ki je zasnovana podobno kot programi v tujini (predvsem v ZDA –family studies), hkrati pa smo pazili pri snovanju predmetnika, da bo ustrezal standardom in zahtevam glavnih organizacij s področja Zakonske in družinske terapije (American Association of Marital and Family Therapy, European Family Therapy Association ter tudi nekaterim slovenskim programom s področja psihoterapije).

Do sedaj sem predstavila oba študijska programa in značilnosti posamezne študijske smeri. Vsaka smer ima svoje lastne predmete, določeni predmeti na obeh smereh so si po tematiki podobni, nekateri pa različni. V programu ZDŠ je nekaj predmetov z versko tematiko, ki jih SDD ne predvideva. Razlika je vidna tudi v dolžini študija, saj je SDD zastavljen kot enoletni

študij, medtem ko ZDŠ traja dve leti. V primeru da študent na dodiplomskem študiju ni diplomiral na področju, ki ga zahtevata ti dve podiplomski smeri, je za vpis na oba obravnavana programa potrebno opraviti diferencialne izpite. V nadaljevanju bom prešla na analizo študijskih gradiv, kjer se bom osredotočila na različne vidike posameznih smeri.

3 PREGLED IZBRANIH VIDIKOV OBEH ŠTUDIJSKIH SMERI

V drugem delu bom s pomočjo analize študijskih gradiv primerjala posamezne vidike obeh študijskih smeri:

- opredelitev družine,
- vlogo moških, žensk in otrok v družini,
- probleme, s katerimi se sooča družina,
- načine pomoči družini.

3.1 Pogled na družino

Najprej se bom podrobneje ustavila pri pogledu posamezne smeri na družino, saj predstavlja osnovo za nadaljnje razumevanje posamezne študijske smeri.

Splošno definicijo družine, ki velja v Sloveniji, navaja drugi člen družinskega zakonika: »Družina je življenjska skupnost otroka z enim ali obema od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice.« (MDDSZ 2011)

Med pregledom osnovne literature obeh programov bom najprej poskušala ugotoviti in prikazati, kako definirata družino. SDD veliko pozornosti nameni definiciji družine, saj sem pri pregledovanju literature naletela na veliko različnih definicij. V posameznih knjigah je bilo temu namenjeno tudi celotno poglavje, medtem ko pri ZDŠ avtorji v knjigah in člankih po programu ZDŠ takoj preidejo na glavno temo in definiciji družine namenijo le nekaj besed znotraj besedila. Če primerjam definicije družine obeh programov, največjo razliko opazim pri načinu definiranja, saj se v SDD osredotočajo bolj na splošno, socialno definicijo. Pri definicijah ZDŠ je veliko sklicevanja na psihološko literaturo, primer tega pojmovanja je definicija, ki jo poda L. K. Kompan Erzar (2003, 25): »Družina je, ne glede na njeno

konkretno podobo, najkompleksnejši in edinstven prostor, v katerem nastaja in se razvija človeška psihična struktura.« Poleg psihološkega pojmovanja ista avtorica L. K. Kompan Erzar opredeli nastanek družine tudi na področju vere.

Primer: »Bog je rekel: »Naredimo človeka po svoji podobi, kot svojo podobnost.« Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril. Bog ju je blagoslovil in Bog jima je rekel: »Bodita rodovitna in množita se, napolnita zemljo in si jo podvrzita.«» (Kompan Erzar 2003, 6)

Nadalje bom predstavila definicije posameznih avtorjev, ki so relevantni na področju SDD in ZDŠ.

V literaturi, ki jo preučujejo študentje SDD med študijem, je predpostavljeno, da se družina začne s posameznikom oziroma z družinskim članom, ki na svoj način prispeva k življenju družine. Ta je vedno del skupnosti, iz katere črpa vire za življenje, lahko pa je njegova vloga v skupnosti negativna. (Mešl 2008, 92–95) Družina predstavlja pomemben vir socialnega dela, saj v njej potekajo aktivnosti, ki jih razumemo kot predmet dela socialnega dela, poleg tega je družina vedno pomembnejše področje, kjer se opravlja strokovno socialno delo. (Milošević Arnold in Poštrak 2003, 32)

Milošević Arnold in Poštrak (2003, 31) predstavljata družino kot eno najstarejših oblik skupnega življenja ljudi in temeljno enoto družbene organizacije. Brez nje si ne moremo predstavljati delovanje družbenega sistema, zato jo pojmujejo kot univerzalno družbeno institucijo.

Sestavljata jo dva ali več ljudi, ki čutijo medsebojno pripadnost in iz katere črpajo občutek, da so družina. (Chillman v Macarow 1995, 35)

Družina je naravna socialna mreža, je kontekst, v katerem se razlikujejo oblike pomoči. V tej socialni mreži pride do izraza tako celotna družina kot tudi posameznik v njej. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 26–27)

V programu SDD pozornost posvečajo zgodovinskim spremembam pri oblikah in razumevanju družine.

V dobi industrializacije je tradicionalno družino nadomestila nuklearna družina, ki je sestavljena iz dveh generacij, staršev in otrok. (Milošević Arnold in Poštrak 2003, 32) Na prvi pogled se morda zdi, da koncept »nuklearna družina« zadnja leta hitro upada. To se mogoče

skriva v prepričanju strokovnjakov, da beseda »nuklearna« ni primerna za pojmovanje prej omenjene družine. (Bernardes 1997, 9) V ZDA je bilo leta 1978 zgolj 13 % družin, ki so ustrezali konceptu »nuklearne družine«, kjer oče nastopa v vlogi osebe, ki preživlja družino, in mati kot skrbnica otrok. (Ramey v Bernardes 1997, 9)

T. Renner v svoji knjigi »Družine in družinsko življenje v Sloveniji« predstavlja tipologije družin, ki pomagajo razumeti realne oblike družinskega življenja in izpostavlja tiste oblike, ki potrebujejo socialnopolitične ukrepe, ker se občasno ali trajno soočajo s socialnimi deprivacijami. OZN ločuje med:

- jedrnimi družinami: biološke in socialne družine staršev in otrok, enostarševske družine in adoptivne družine;
- razširjenimi družinami: večgeneracijske družine, poligamne in plemenske razširjene družine;
- reorganiziranimi družinami: dopolnjene ali vzpostavljene družine, življenje v skupnostih in reorganizirane družine istospolnih partnerjev. (Renner in drugi 2006, 17–18)

V svoji knjigi »Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino« N. Mešl predstavi definicije družine različnih avtorjev. Ena od definicij zagovarja stališče, da skupina ljudi funkcionira kot družina takrat, ko si delijo čustva, razmišljajo drug o drugem kot o družinskem članu in se predstavljajo kot družina. Delijo si življenjski in intimni prostor, zadovoljujejo svoje čustvene, fizične, duhovne, intelektualne, ekonomske in druge potrebe. (Mešl 2008, 92–95)

J. Haley je odločno prepričan, da je družinska organizacija možna samo, če je hierarhična, saj brez hierarhije ni organizacije. Hierarhija v družini je pomembna, zato mora vsaka družina izpeljati svojo verzijo hierarhije in izdelati pravila o tem, koliko je kdo pomemben na hierarhični lestvici. Tudi R. Skynner se strinja s hierarhijo, saj brez jasno oblikovanih nadrejenih in podrejenih vlog (podsystemov) v družini sistem družine razpade. (Haley in Skynner v Čacinovič Vogrinčič 1998, 183)

Literatura v programu SDD razen o družini, ki jo sestavljajo mati, oče in otrok oziroma otroci, razmišlja tudi o drugih skupnostih, ki so blizu družini. Ali sta dve sestri, ki živita skupaj,

družina? In dva študenta, ki si delita stanovanje? Ali ta razmerja lahko predstavljajo družino? Razmerje, znotraj katerega ne najdemo seksualnih in emocionalnih intimnosti. In po drugi strani, ali razmerje, ki ima ti dve sestavini, predstavlja družino? Taka razmerja, ki temeljijo bolj na gospodinjstvu, bi lahko označili kot »family household« oziroma družinsko gospodinjstvo. (Jones in drugi 1995, 4)

Študijska literatura v programu SDD usmerja študente k temu, da je potrebno vsako družino posebej raziskati, ugotoviti kako živi, kaj potrebuje in kakšni so člani te družine. (Mešl 2008, 136)

G. Čacinovič Vogrinčič je opisala pogled na družino iz perspektive programa SDD: »Mi družino razumemo pluralno, priznamo vse oblike družine in vse, kar človek pojmuje. Mi ne definiramo družine, ampak jo ljudje. Mi nismo obremenjeni z definicijo družine, ampak jo raziskujemo, da bi se družina počutila dobro. Alenka Švab in Tanja Renner sta avtorici, ki to dobro prikažeta. Ne zanima nas struktura, ampak pogoji, ki morajo biti zadoščeni vsaki družini, od enostarševskih do istospolnih itd«.

V literaturi na ZDŠ zasledimo definicijo družine po Schoru, ki navaja: »Jaz, odnos jaz – ti, psihični afektivni⁸ prostor med jaz in ti ter sistemska atmosfera sestavljajo celoto družinskega sistema«. (Schore v Cvetek in drugi 2006, 51–61) Literatura, priporočena za branje na ZDŠ, opredeli družinski sistem kot celoto, ki je vedno večja kot njeni posamezni deli. Ta celovitost predpostavlja, da vsak sistem tvori kompleksnost vsakega živega organizma ter zraven še sistematično organizacijo te kompleksnosti. Glede tega najbolj pogosto navedeni avtor na programu ZDŠ, Christian Gostečnik, zapiše: »Družina je organsko – socialno – afektivni sistem, ki ga v njegovem temelju tvori skupek interaktivnih elementov in odnosov, ki so hierarhično organizirani in medsebojno odvisni in kot taki predstavljajo tudi osnovno pripadnost drug drugemu.« (Gostečnik 2006, 416)

»Družina je pojmovana kot temeljna struktura, v kateri in po kateri nastaja človekov jaz.« (Kompan Erzar 2003, 25) Družina predstavlja najpomembnejši prostor človeškega razvoja. V prvi vrsti se izpostavlja odnos med staršema in nato odnos med starši in otroki. Da se družinski sistem »zdravo« razvije, je potrebnih pet pogojev: pripadnost, zaupanje,

⁸ Afekt je kratkotrajno in zelo močno čustvo.

spoštovanje, prepoznavnost in sočutje. Kot najpomembnejši pogoj za razvoj tega sistema je pripadnost, saj si tako otrok kot odrasla oseba želita brezpogojne pripadnosti, to pa v družinskem sistemu zagotavljajo krvne vezi. Po biološki vezi je pripadnost dana, ni pa nujno, da je tudi čustveno ovrednotena. Prekinitev stika in zloraba otroka predstavlja največjo kršitev pripadnosti, saj otrok ne more sam izbirati svoje pripadnosti in svojih staršev. (Kompan Erzar 2006, 13–14)

Družina je definirana kot sestav iz podelementov, ki na osnovi kompulzivno ponavljajočih se pravil sestavljajo sistem v celoto. Temeljna podsistema sta starševski in otroški podsistem, znotraj katerega tudi vsak član družine predstavlja svoj podsistem in ima svojski odnos do vsakega posameznika. (Gostečnik 2004, 77–79)

Gostečnik (1997, 7) meni, da družina predstavlja tudi prostor, znotraj katerega se odigravajo najpomembnejše zgodbe v življenju. Je kraj, ki je zaznamovan z najsilovitejšimi doživetji, ki za vselej vtisnejo svoj pečat na vse družinske člane. V družini prvič začutimo intimnost, pripadnost, ljubezen, hotenost, zaželenost, tudi odvečnost, zavrženost in nepripadnost. Tam se naučimo osnovnih oblik obnašanja. K temu izkustvu se vedno znova vračamo, saj nas čutenje in mišljenje, ki ga ustvarja družina, določa v vsem našem poznejšem ravnanju. Določa nas, opredeljuje in zaznamuje v samih temeljih našega bivanja. Vedno bo ostala bistveni del našega vsakodnevnega doživljanja ter ustvarjanja medosebnih odnosov.

Pogled na družino s perspektive ZDŠ mi je opisal C. Gostečnik na naslednji način:

Mi družino razumemo kot osnovno celico. Za nas je družina čustveno – socialni prostor, kjer se razvijejo najbolj osnovne intimne veze, kjer se naučiš, kako pripadaš, kako si ljubljen, hoten, želen ... Iz te osnovne celice zraste posameznik, ki se pozneje vključuje v družbo. Kar bo kot otrok v družini doživljal, se naučil v družini, bo kasneje ponavljal in obnavljal v vseh situacijah, kamor bo odšel v svojem življenju. Družina je tudi organski del. Prvi organski spomin je dotik z mamo, z očetom, je del tvojega nezavednega, na osnovi česar se kasneje zaljubiš, iščeš prijateljstva itd. Družina je izrazito naravna celica. Poznamo več oblik družine, vendar se mi osredotočamo na naravno družino: mati, oče, otrok (za nas je ta družina bistvena).

Kot sem že na začetku omenila, sem pri pregledu literature ugotovila, da je malo neposrednega definiranja družine v programu ZDŠ. V knjigah in člankih se hitro osredotočijo

na obravnavani problem (npr. travmatične izkušnje otrok v družini), medtem ko posebne pozornosti sami definiciji družine ne namenjajo, oziroma jo vključijo znotraj besedila ali obravnavanega problema. Ugotovila sem, da je pri SDD podanih veliko več pogledov kot pri ZDŠ oziroma da opredelitvi družine namenjajo več pozornosti (glede na izbrano literaturo, ki sem jo uporabila). Poleg tega SDD priznava vse oblike družine, kjer ima pomembno vlogo družinsko okolje, ZDŠ pa se skoncentrira samo na »naravno« družino, katero ustvarijo mati, oče in otrok, brez osredotočanja na okolje.

3.2 Vloga žensk, moških in otrok v družini

Predstavniki obeh programov v svojih delih govorijo o spreminjajočih se vlogah v družini. Da bi se lahko družina kot celota fleksibilno prilagajala spremembam, mora biti trdna, posamezne vloge znotraj družine pa je potrebno vedno znova usklajevati in dopolnjevati. (Čačinovič Vogrinčič 1998) Vloge niso fiksne in se lahko skozi čas spreminjajo glede na potrebe in dinamiko v družini. (Gostečnik 2004, 106–108)

Danes se vedno bolj poudarja enakopravnost, sodelovanje in pomoč med moškim in žensko oziroma med partnerjema v družini. Moški se vedno bolj zavedajo pomembnosti njihovega sodelovanja pri družinskih aktivnostih, redko pa to tudi izvedejo. Še vedno večino gospodinjstvih opravil opravijo ženske. To je tudi eden od razlogov, poleg slabih ekonomskih pogojev, zakaj se ženske vse kasneje odločajo za otroke. Skupaj s spreminjanjem družinskega življenja se spreminja tudi pomen otroštva, saj je v ospredju vedno večja skrb za otroke.

Vloge bom s pomočjo analize literature prikazala pri posameznem članu nuklearne družine, najprej vlogo žensk v obeh študijskih programih, nato vlogo moških in na koncu vlogo in pomen otrok v družini. Pri vsakem podpoglavju se bom najprej osredotočila na SDD in nato na ZDŠ.

3.2.1 Vloga žensk v družini v obeh študijskih programih

V literaturi na SDD predstavijo zgodovino, skozi katero se je spreminjal položaj žensk v družbi in družini. Ženske so bile v preteklosti izpostavljene ekonomski odvisnosti od moških v družini, kar dolgo ni bilo deležno pozornosti. Šele konec leta 1960, z objavo različnih člankov o položaju žensk, so začeli obravnavati ženske kot zatirani spol na področju

ekonomske odvisnosti. (Švab 2001, 13) S. Firestone v svoji knjigi »The Dialectic of sex: the case for feminist revolution« izpostavi družbeni pritisk na ženske in predstavi realizacijo žensk skozi materinstvo ter kako jih je finančna odvisnost od partnerjev porinila v prisilno lastno reprodukcijo. (Firestone v Švab 2001, 14)

A. Rich je v svojem delu »A Woman Born« (1976) kot prva tematizirala materinstvo in opozorila na materinstvo kot patriarhalno institucijo in kot spolno specifično izkustvo v tistem času. (Rich v Švab 2001, 18) To je le ena od odmevnejših teorij materinstva, kateri sledi tudi teorija S. Ruddick v članku »Maternal Thinking« (1980). Osredotoča se na materinsko mišljenje in na materinske prakse. Njena teorija se obrača k dejstvu, da so ženske globoko zavezane materinstvu kljub prisilnim in zatiralnim kontekstom. (Ruddick v Švab 2001, 18)

V današnjem času je samoumevno, da si ženske želijo samostojnosti in neodvisnosti ter opravljati javne funkcije, skratka želijo si imeti svojo kariero. Želje sodobne ženske zajemajo materialno bogastvo, poroko, otroke in uspeh v karieri, te želje pa vplivajo na družinsko življenje. Ženske se izobražujejo predvsem pred rojstvom otrok in pred poroko. Izobraževanje kasneje je izjema, saj se večinoma posvetijo vlogi matere in za izobraževanje zmanjka časa ali celo denarja. Ženske si želijo usklajevati kariero in skrb za otroke, vendar mnogim danes zaradi ekonomskih razlogov to ne uspe. Velikokrat so zaradi materinske vloge kršene pravice žensk pri zaposlovanju, saj veljajo za manj konkurenčno delovno silo v primerjavi z moškimi. (Ule in Kuhar 2003, 60–62, 114–116)

Strokovnjaki vidijo rešitev v porazdelitvi družinskega dela med vse družinske člane. Moški včasih teh zahtev niso vzeli resno, danes pa se jih vse več strinja z delitvijo dela. Kljub temu pa je še vedno glavnina obremenitev na ženski. (Ule in Kuhar 2003, 60–62)

SDD izpostavi žensko v preteklosti predvsem kot mater, žensko v sedanjosti pa kot mater s kariero. V nadaljevanju bom prikazala, kako vlogo ženske v družini opišejo v temeljnih knjigah v programu ZDŠ.

Mati je tista oseba, od katere je novorojenček popolnoma odvisen. Temeljna predpostavka relacijske paradigme je misel D. W. Winnicotta, ki pravi da »ni otroka, če ni ob materi«. Zato ni čudno, da je mati tista oseba, ki poskrbi, da je otrok slišen. Tista prva oseba, ki poskrbi, da

se otrokove potrebe zadovoljene. Materinstvo predstavlja sposobnost matere, da se da »otroku v uporabo«. (Winnicott v Kompan Erzar 2001, 63–67)

Gostečnik definira mati kot »srce družine«, ki ljubi brezpogojno, sprejema in odpušča. Otroka nauči ljubezni, nežnosti, naklonjenosti in sprejetosti. Vez med materjo in otrokom je doživljenjska in tudi v primeru, ko mati otroka ne sprejme, ga zavrača ali celo zlorablja, otrok matere ne bo hotel zamenjati. (Gostečnik 1999, 100–108)

O vlogah staršev v družini veliko izvemo iz primerov terapij, ki so predstavljene v Gostečnikovi knjigi »Relacijska družinska terapija« (2004, 116–143) in tak primer bom izpostavila v nadaljevanju. Družina je prišla na terapijo, ker naj bi dva najstniška otroka »kadila travo«, poleg tega pa so v družini vladali slabi odnosi.

»Kajenje trave« je predstavljal osnovni problem za starše, nato se izkaže pri obeh otrocih, da za njiju to pomeni nekaj drugega. Otroka odkrito priznata, da sta to občasno res počela, vendar iz določenega razloga. Iskala sta pozornost svojih staršev. Čeprav se zaradi tega starša nista veliko posvečala svojima otrokoma in se z njima pogovarjala, sta vsaj ugotovila, da imata otroka nekakšen problem. Znotraj tega primera sta jasno vidni različni vlogi matere in očeta. Mati, ki je bila pobudnica, da se je družina udeležila srečanja, svoje občutke predstavi z besedami »grozno, nemoč, strah, žalost«.

Gostečnik govori tudi o primeru mater, ki skozi samožrtvovanje naredijo druge za svoje dolžnike, s tem pa ostajajo z njimi v odnosu. Na primer mati, ki bo svojim otrokom vedno nudila veliko pozornosti, se zanje žrtvovala in jim zasipala s svojimi uslugami in jih tako navezovala nase. V primeru da ji to ne bo uspelo, bo najverjetneje v svojih otrocih poskušala vzbuditi občutek krivde, ko jih bo opozorila, da ji niso hvaležni. Ta mati ne bo nikoli zadovoljna s hvaležnostjo svojih otrok in jih bo nezavedno »privezala« nase. Zaradi tega se bodo otroci zelo težko čustveno osamosvajali. (Gostečnik 2004, 152)

Literatura, ki jo predpisuje ZDS, v družini razlikuje starševsko vlogo in vlogo otrok. Starši morajo v družini ustvariti varno okolje, znotraj katerega bodo poudarjali ljubezen in sprejetost in kjer bosta starša opravljala svoji vlogi po spolu različno: vlogi očetovstva in materinstva se razlikujeta. Prikazovala bosta izražanje čustev, želja in zahtev ter naučila otroke reševati konflikte in probleme. (Bradshaw v Gostečnik 2004, 80) Odnos starši – otrok se bo kasneje ponavljal v otrokovem življenju z njegovim partnerjem (Gostečnik 1999, 17)

3.2.2 Vloga moških v družini v obeh študijskih programih

V literaturi na SDD je predstavljena zgodovina delitve dela in temu ustrezne vloge v družini danes. Taka kot je bila organizirana delitev dela včasih, je bila določena tudi postavitev vlog v družini. Moški so bili dostikrat povezani z bolj tveganimi deli, ki so bila oddaljena od hiše in so zahtevala večjo fizično pripravljenost. (Sieder 1998, 25) V viktorijanskem obdobju so bili definirani kot avtonomni individuumi, ki so bili dejavni v zunanjem/javnem svetu, od njih pa ni bilo pričakovati nobene angažiranosti v družinskih odnosih. Niso bili razumljeni kot spolna bitja (v nasprotju z ženskami) in so veljali za nepogrešljivo avtoriteto za vse družinske člane. To je osnova za kasnejše razumevanje moške vloge v družini, ki se osredotoča na materialno preskrbo in reprezentacijo družine v javni sferi. »Novi oče« naj bi bil v nasprotju z »modernim očetom« (bread-winner) vedno bolj vpleten v vsakodnevno družinsko življenje, vendar lahko pesimistično ugotovimo, da je to samo mit. (Švab 2001, 115–119)

Moški se zavedajo pomembnosti njihove prisotnosti v vsakodnevnem življenju svoje družine, vendar zaradi kariere ali drugih dejavnikov to ni zmeraj mogoče.

Danes moški posvetijo več časa gospodinjstvu in skrbi za otroka kot v preteklosti. Leta 2003 je bila opravljena anketa med študenti ljubljanske univerze (povprečna starost obeh spolov je bila 20,9 let) z naslovom »*Mladi, družina, starševstvo*«, v kateri se 91 % študentk in 58 % študentov strinja, da se mora delo v gospodinjstvu in skrb za otroke med spoloma enakopravno razdeliti. Anketiranci menijo, da pri odločanju o bolj ali manj pomembnih družinskih zadevah sodelujeta oba starša. (Ule in Kuhar 2003, 103)

Iz te ankete je razvidno, da se miselnost o vlogi spolov res spreminja, vendar pa se še vedno ne uresničuje popolnoma.

Moški so večinoma bolj angažirani pri vzdrževanju in popravilu stanovanja/hiše, pri vzgoji in skrbi za otroke pa si moški in ženska ponekod enakopravno razdelita vloge. (Ule in Kuhar 2003, 103)

Predstave sodobnih moških o spolnih vlogah in delitvi vloge znotraj družine nakazujejo, da so moški pripravljeni prevzeti del domačih opravil. Če predstavim izjavo udeleženca v prej omenjeni anketi: »S partnerko si bova gospodinjska dela delila, glede na to, kdo ima kdaj čas

in kdo kaj raje dela. Ne zagovarjam tradicionalne delitve dela, pomembno je dopolnjevanje in sodelovanje med partnerjema.« (Ule in Kuhar 2003, 100–107)

Avtorice literature, ki sem jo izbrala za opredelitev vloge moških v družini v programu SDD, veliko pozornosti namenja delitvi gospodinjskih opravil med partnerjema. Zanimivo je, da temu ni tako v programu ZDŠ, kjer se v glavnem osredotočajo na to, kakšen mora biti oče, da bo otrok odrasel v samostojnega posameznika.

V literaturi programa ZDŠ je oče predstavljen kot steber v družini, ki zagotavlja varnost in stabilnost. On je tisti, ki v primeru razpadajoče družine s svojo organiziranostjo vnese mir. Njegovo zaupanje in vera v otroke daje otrokom pogum in smiselnost. Otroku razširi obzorje in ga uvede v zunanji svet družine. Oče ima velik vpliv na otroke, saj bodo brez njega v svet odhajali s strahom, manjkala jim bo samozavest in občutek pomembnosti. Za očetove napake bodo otroci krivili sebe. V primeru, da bo oče odšel, če bo postal alkoholik in tudi v primeru krutega ravnanja očeta bodo največ pretrpeli prav otroci. (Gostečnik 1999, 100–108)

Oče mora biti postavljen kot emocionalni objekt ob bok materi. Otrok ob rojstvu potrebuje mater, ko pa dopolni približno 18 mesecev, nastopi trenutek, ko otrok ob sebi poleg materine navezanosti potrebuje tudi očetov sistem navezanosti. Raziskovalci vedno bolj ugotavljajo, da je odsotnost očeta v tej dobi velikokrat povezana z nočnimi morami dečkov. Oče v zgodnjem otroštvu nudi svojemu otroku zavarovanost in nežno skrb, kar se v otroku ponotranji kot doživljenjski občutek varnosti in zavarovanosti. (Schore v Kompan Erzar 2001, 106)

V prejšnjem podpoglavju (*»Vloga žensk v obeh študijskih programih«*) sem v delu, kjer je predstavljena vloga žensk v družini v programu ZDŠ, izpostavila primer družinske terapije (primer je podrobneje opisan v prejšnjem podpoglavju), ki je opisana v knjigi *»Relacijska družinska terapija«*. Terapevt se je pri tej terapiji obrnil tudi na očeta in ga povprašal o njegovih čustvih. Oče je velikokrat deloval nervozno, nemirno in na trenutke celo jezno, saj ga je do tega pripeljal terapevt s preprostimi vprašanji o emocijah. Oče o tem ni želel razpravljati, saj je bil mnenja, da njegova čustva nimajo nič s *»kajenjem trave«* njegovih dveh otrok. (Gostečnik 2004, 116–143)

Ko sem prebrala celotni zapis te terapije v knjigi »Relacijska družinska terapija«, sem ugotovila, da avtor niti ne problematizira tega, da oče noče spregovoriti o svojih čustvih, ampak na to gleda kot na dejstvo.

3.2.3 Vloga otrok v družini v obeh študijskih programih

Literatura na SDD ugotavlja, da se skupaj s spreminjanjem družinskega življenja in družbenih pogojev spreminja tudi pomen otroštva. Današnje »protektivno otroštvo« vključuje številne aktivnosti in prakse, ki izkazujejo pretirano skrb za otroke, za njihovo blaginjo, izobraževanje in podobno. Že od 18. stoletja se družina in družba ukvarjata s problemom pojma otroštvo, z nujnimi investicijami v otrokov razvoj, da postane samostojen in koristen in da se uspešno preobrazi v odraslega človeka. Ni več pomembno rojevati ogromnega števila otrok, ampak je pomembno pravilno ravnanje z njimi v prvem življenjskem obdobju, ko še niso samostojni in potrebujejo usmeritve in podporo družine. (Lupton in Barclay 1997, 36)

Pojem protektivno⁹ razumemo v času postmodernosti, v družbi visoke rizičnosti, ko starševstvo postaja vedno bolj odgovorna naloga in je odločitev za otroke vedno težja. (Cheal 1991, 5) Poudarek je na otrokovi individualnosti in samorazvoju in ne naučiti otroka družbenih norm in vrednot. Otroštvo je močno nadzorovano obdobje s strukturiranjem otrokovega časa, zato je razlika med urnikom odraslih in otrokovim urnikom vedno manjša. S tem se otroci prilagodijo hitrosti družbenih sprememb. (Švab 2001, 133–143)

Medtem ko na SDD poudarjajo protektivno in močno nadzorovano otroštvo, na ZDŠ pozornost posvečajo predvsem pojmovanju otrokove vloge ob rojstvu.

Gostečnik (2004, 106–108) meni, da se otrokova vloga zapiše že ob rojstvu. Na začetku se pojavi negotovost, saj se starša sprašujeta, ali sploh želita biti poročena in živeti skupaj. Ali sta v skupno življenje prisiljena zaradi skupnega otroka? Otrok, zaradi katerega sta se morala starša poročiti, lahko predstavlja popolnost, vzor, osebo, ki nikoli ne povzroča konfliktov, in obratno - lahko predstavlja upornišтво, problematičnost. Iz vsega tega sledi, da se bodo otroci vedno počutili krive, manjvredne in osramočene, če se bodo kljub njihovem trudu in vzpostavljanju stabilnosti v družini starši ločili.

⁹ Izhaja iz angleške besede »protect«, ki pomeni zaščita. V tem kontekstu to pomeni zaščito svojih otrok oziroma močno nadzorovano otroštvo.

Gostečnik meni, da je vloga otrok v družini drugačna kot starševska vloga, saj jim starši predstavljajo avtoriteto in oporo. Otroci se morajo naučiti posnemati svoje starše v vedenju in mišljenju. Njihova naloga je ubogati, biti radoveden, se učiti in slediti svojim staršem. (Bradshaw v Gostečnik 2004, 80)

Literatura, ki sem jo analizirala, razlikuje vloge otrok po vrstnem redu rojstva in pravi, da je prvi otrok očetov otrok, ki je družini v ponos in predstavlja čustveno varovalo družini. Drugi otrok naj bi predstavljal problematičnost, upornišтво. Velja, da je to materin otrok, ki se velikokrat preda mamilom in alkoholu ter se rad pretepa, v šoli pa se obnaša konfliktno. Najbližje mu je mati, saj se počuti čustveno odgovornega do nje in med sabo zgradi posebno vez. (Bradshaw 1988, 33–34)

V nasprotju s prvim in drugim otrokom tretji predstavlja čustva, saj je zelo občutljiv na vsak negativni dražljaj v družini. Ima poseben način, s katerim vzdržuje harmonijo med vsemi družinskimi člani. (Bradshaw v Gostečnik 2004, 112)

Otroci hitro ugotovijo, kje v družini je njihovo mesto in kako morajo delovati, da se družinski sistem ohrani. Odnosi, katere bodo otroci doživljali v družini, bodo zaznamovali njihov nadaljnji razvoj, oblikovanje življenjskega sloga in njihovih lastnih družin. (Gostečnik 2004, 116) Odnosi, ki so bistveni za zdrav otrokov razvoj, so odnos mati - otrok, odnos oče - otrok in odnos mati - oče (starša med seboj). Odnos mati - oče je zelo pomembna komponenta otrokovega odraščanja. (Gostečnik 2001, 135) Otrok se identificira s starševskimi odnosi in na ta način za vedno ostane povezan z njimi. Ta odnos je zanj nujno potreben, pa čeprav je lahko boleč in nezadovoljiv. (Gostečnik 2001, 159)

Medosebni zakonski odnos je gonilna sila sistema odnosov v družini, saj samo funkcionalen zakon staršev vodi otroke v samostojne in zrele osebe, ki znajo funkcionirati. (Gostečnik 2004, 77–80)

Glede vlog članov družine mi je G. Čačinovič Vogrinčič povedala:

Vloga matere se najmanj spremenila, medtem ko se vloga moškega v družini počasi spreminja. Mi poznamo sociološke podatke, naslanjamo se na sociološke ugotovitve. Nas ne zanima vloga moškega v družini, ker ne poznamo točno njegove vloge. Pri našem delu je vedno vprašanje: kaj bomo naredili z ljudmi? Mi nimamo vpogledov, kakšna mora biti vloga

moškega ali ženske, ampak gledamo vedno družino skupaj, tako da je njim dobro. Kar se tiče otroka: ni samoumevno, da se ga sliši. Danes se veliko raziskuje koncept spoštovanja otroka. Potrebno je spoštljivo narediti prostor zanj, da se ga sliši. Tudi on je ekspert z izkušnjami. Nimamo točne podobe oče - mati - otrok. Zelo pomembno pa je naslednje: vedno enakopravno razumemo člane družine, poudarjamo človekove pravice in nikoli nasilja.

Za razliko od programa SDD v programu ZDŠ natančno razdelajo vlogo posameznega člana družine:

Vsak ima svoje mesto v družini. Vsak ima specifično vlogo. Vloge so popolnoma različne, ampak tudi v nenehni interakciji, saj biti moški je drugače kot biti ženska ali biti otrok je drugače kot biti moški/ženska (čeprav bo otrok nekoč odrasel v moškega/žensko). Močno poudarjamo tudi hierarhijo znotraj družine, saj otrok ni enak staršem. Starša sta zanj odgovorna, da bo otrok postal odrasla oseba. Njuna naloga je pomagati otroku, da postane odgovoren.

Vloga očeta: pomembno je osnovno spoštovanje, kar pomeni, da se mora vesti na način, da ga otrok lahko občuduje, spoštuje, ljubi ... Oče je prvenstveno nagnjen k temu, da otroka regulira, mu pomaga pri jezi, pri besu. Pomembno je medsebojno spoštovanje.

Vloga matere: je čustvena komponenta, ki otroka organsko čuti, je specialist za sočutje. Otrok se preko nje nauči osnovnih regulatornih mehanizmov. Kako delovati v družbi, biti funkcionalen, kreativen in ustvarjalen. To so izrazito naši pojmi (programa ZDŠ).

Vloga otroka: je oseba, ki se ob svojih starših nauči ljubezni, pripadnosti, hotenosti, zaželenosti ... V družino prinese absolutno novost, šele pri njem se družina ustvari. Je tudi velikokrat grešni kozel (v nefunkcionalnih družinah), ki absorbira, povzame starševske stiske in bo kasneje v življenju iskal sorodne odnose. Organsko bo doživel te nefunkcionalne odnose. Njegova kemija je tista, ki to privlači.

Člani družine niso enakopravni, ampak enakovredni. Vedno je oče in vedno je sin, nikoli si nista enakopravna. Mati je vedno sočutna do svoje hčere, zato ne more biti enakopravna z njo in ne more biti njena najboljša prijateljica. Vloge so bistveno drugačne. Moški in ženska sta 100% enakopravna, če moški ženske ne obravnava kot enakopravne, ne bo nikoli postal pravi moški. Vse kar imamo, imamo od ženske: od ženske pride otrok.

V tem poglavju sem primerjala vlogo moških, žensk in otrok v družini. Literatura programa SDD kritično opozarja na različen položaj dveh spolov v družbi. V knjigah je veliko pozornosti namenjeno ženski vlogi. Predstavljeno je zatiranje, neenakopravnost žensk in kako

se je ta vloga skozi čas spreminjala. SDD veliko pozornosti namenja raziskavam družinskega življenja, kot na primer prej omenjena raziskava o količini vložka in pomoči moških pri gospodinjskih opravilih. V intervjuju je bilo poudarjeno, da niso pomembne vnaprej določene vloge, ampak gledajo družino kot celoto, tako da je družini dobro. Pri iskanju pomembnosti vloge pri ZDŠ sem ugotovila, da vloge v družini obravnavajo drugače. Če je pri SDD veliko pozornosti posvečeno neenakopravnosti delitve dela v gospodinjstvu in načinom odpravljanja le-tega, se pri ZDŠ vloge pojmujejo kot dane in se razlike ne problematizirajo. Za njih je razlikovanje vlog izrednega pomena. Primer tega pojmovanja je mati kot oseba, ki predstavlja »srce družine« in kot oseba, ki s svojim otrokom vzpostavi prav posebno vez, mu nudi ljubezen, naklonjenost in podobno. Pri obravnavi vlog članov družine se ne predstavlja empiričnih podatkov, ampak se večinoma opisujejo zaželeni odnosi med posameznimi člani znotraj družine in njihova čustvena stanja. V tem programu zelo strogo ločujejo vloge posameznih družinskih članov, vendar je bistvo njihovo funkcioniranje, njihov odnos. Bistvena razlika med vlogo očeta v obeh programih je v tem, da v programu SDD očeta vidijo kot enakopravnega družinskega člana, ki je vsakodnevno vpleten v družinsko življenje. Vsi družinski člani so enakopravni. ZDŠ se bolj oklepa tradicionalne delitve, kjer oče predstavlja pogum za otroke in varnost v družini. Zato tudi ne moremo nikoli reči, da so si starši in otroci enakopravni, vedno pa enakovredni.

3.3 Problematika in področja družine, ki jih obravnavajo v obeh študijskih programih

Pri tretjem vidiku se bom osredotočila na problematiko in na področja, s katerimi se ukvarjajo v obeh študijskih programih. V programu SDD govorijo o področjih, medtem ko v programu ZDŠ govorijo o problemih družine. Ker programa uporabljata različno pojmovanje, bom v nadaljevanju za program SDD uporabljala besedo »področja«, za program ZDŠ pa besedo »problemi«. Kot glavno gradivo, ki ga bom analizirala v tem poglavju, bom izpostavila knjigo G. Čačinovič Vogrinčič z naslovom *Socialno delo z družino* in knjigo avtorja C. Gostečnika z naslovom *Družina kot odveza*.

Vsaka družina je posebna in vsaka družina ima svoje probleme, s katerimi se mora soočati. Razlika je le v tem, da so na začetku problemi »manjši« in jih družina vsakodnevno rešuje, lahko pa se ti »majhni problemi« pretvorijo v »velike probleme«, katerim vsi družinski člani niso več kos in potrebujejo pomoč tretje osebe. V tem poglavju bom predstavila

najpomembnejše probleme oziroma področja, s katerimi se družine največkrat srečujejo. Najprej bom v tabeli predstavila skupne probleme/področja in jih nato podrobneje opredelila.

V Tabeli 3.1 sem izpostavila skupne probleme/področja obeh smeri. Kljub temu, da oba programa veliko pozornosti namenjata problematiki otrok, pa se vseeno vsebina znotraj te problematike nekoliko razlikuje.

Tabela 3.1: Izpostavitve skupnih problemov

	SDD	ZDŠ
1.	Področje otroka: socialno delo z družino v osnovni šoli in učenec z učnimi težavami, prestopništvo in odklonilno vedenje mladih ter socialno delo z otroki, mladostniki in z njihovimi družinami, Rejništvo in SDD v projektni skupini.	Konflikt z otroki, otroci in droge, šolski uspeh otrok
2.	Ločitev in razveze	Nezvestoba in ločitev
3.	Zlorabe in nasilje	Nasilje: čustveno, spolno, fizično

G. Čačinovič Vogrinčič na študijski smeri SDD kot pomembno področje v družini izpostavi otroka, saj je temu področju namenjeno največ pozornosti:

- socialno delo z družino v osnovni šoli;
- učenec z učnimi težavami v sodelovanju s svetovalno službo;
- prestopništvo in odklonilno vedenje mladih;
- socialno delo z otroki, mladostniki in njihovimi družinami;
- rejništvo in socialno delo z družino v projektni skupini.

To so področja, ki zadevajo otroka v družini. V času otroštva in mladostništva je zelo pomembno sodelovanje med šolo, ki jo obiskuje otrok, in otrokovo družino, saj lahko v tem sodelovalnem procesu ustvarijo kvalitetno življenje otroka v šoli in izven nje. Znotraj področja se nekoliko razlikuje rejništvo in delo v projektni skupini, kjer socialni delavec dela z matično družino, rejniško družino in otrokom v tej rejniški družini. »Projektna skupina« je sistem, ki vzpostavlja odnos in vzdržuje sodelovanje med vsemi tremi akterji: matično družino, rejniško družino in otrokom. Cilj tega sistema je omogočiti sodelovanje med vsemi tremi akterji in zavarovati njihove koristi. Največ pomoči potrebujeta otrok in seveda matična

družina, ki se pogosto srečuje s številnimi problemi. Ključno v projektni skupini je soustvarjanje izvirnih projektov pomoči. Ti projekti zahtevajo pogovor in nove dogovore v procesu ter niso enkratni dogodek v letu, ampak se odvijajo iz meseca v mesec. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 85–101)

Določene teme v družini so problematične, česar se zavedajo tudi v programu ZDŠ. Med najbolj pogoste se uvrščajo konflikti z otroki, otroci in droge ter šolski uspeh otrok. (Gostečnik 2005) Družinski sistem se mora znati prilagajati ob vseh spremembah. Ko gredo otroci v vrtec, v šolo, ko odraščajo in ko odidejo iz družine. (Gostečnik 2011a, 134) Otrok potrebuje osnovno starševsko pozornost ali naklonjenost¹⁰, drugače se počuti nevrednega. Predvsem mati je tista, ki mu mora znati prisluhniti v najzgodnejšem otroštvu in mora prepoznati njegove potrebe in želje. Če do tega ne pride, pusti otroku posledice, ki so vidne na področju samouresničevanja, ambicioznosti in ustvarjalnosti. V kasnejšem, odraslem obdobju, ko se bodo ti otroci srečali v partnerskem odnosu, se bodo še hitreje ranili, namesto da bi si izkazovali spoštovanje in gradili občutek potrditve ter priznanja. (Gostečnik 2005)

Drugo zelo pomembno področje v programu SDD predstavlja socialno delo z družinami v procesu ločitve ali razveze. Zagovarjata se dve poti za reševanje nerešenih družinskih problemov:

- a) Socialno delo z vsemi udeleženi v problemu, nato vzpostavitev projekta socialnega svetovanja, kjer je bistvo tega projekta razumevanje, sporazumevanje in dogovor.
- b) Odločba centra, do katere pride preko upravnega postopka.

Zelo pomemben v socialnem delu je dober pogovor. Socialni delavec se mora z družino pogovoriti o spremembah življenja po ločitvi in ustvariti nove rešitve v novih okoliščinah. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 79–80)

Nijhoff (1979) probleme v družini širše klasificira kot materialne, somatične¹¹ in psihične, vendar težave v družini pogosto povezuje s problemi v partnerskem odnosu, kar lahko pripelje do ločitve.

Literatura v SDD opozarja na socialne vidike ločitve: v primeru ločitve ima malo ljudi iz nižjega socialnega sloja oporo pri svoji družini, saj ločitev pomeni sramoto za vso družino. Če

¹⁰ Gre za želje in potrebe po ljubljenosti, hotenosti, pripadnosti in želenosti. Starševska naklonjenost otroku omogoča, da lahko starše občuduje in idealizira kot zanesljive, ljubeče in sprejemajoče.

¹¹ Telesna težava, lahko bolezen.

problemi niso povezani z ločitvijo, predstavlja oporo tistemu, ki ima težavo, njegov partner, saj ostali sorodniki nočejo govoriti o njegovih problemih. Razlog se skriva v ugledu družine, saj bi jo lahko problem »spravil na slab glas«. V takih primerih na pomoč priskoči socialni delavec, lahko pa tudi zdravnik. (Oosterbaan in Zeldenrust v De Vries 1995, 42)

C. Gostečnik, profesor v študijskem programu ZDŠ, je na seminarju »The Challenge of Bodiliness for Marriage and the Family" (2011b) izpostavil človeško telo kot nekaj, čemur moramo pri intimnih odnosih v družini posvečati veliko pozornost. Telo je pokazatelj problemov, saj se ne more skriti. Ne moremo se izogniti, da v stresnem trenutku ne bi otrpnili, da nas ne bi prevzela čustva, celo govoriti ne moremo več.

C. Gostečnik meni, da smo v sodobnem času priča nezvestobi in posledično ločitvam. Zaradi tega je vedno več strahu pred bližino in intimo, strahu pred zvezo in pred poroko. Gre za grožnjo, ki jo občutijo posamezniki, da bi jim druga oseba onemogočila uresničitev osebnih ambicij, da jih bo njihova prisotnost pripeljala do žalosti, nasilja in da jih bo ta oseba izdala ali zapustila. Vseeno je ta strah zunanji, medtem ko notranji občutki vodijo k bližini in toplini odnosov, kjer se počutimo zaželene, ljubljene in spoštovane. Torej lahko razumemo, da kljub strahu v sodobni družbi družina ostaja prvenstvena vrednota posameznika. Ko otrok v svoji družini ne dobi potrebnih afektivnih podpor, jih bo iskal kasneje v življenju pri svojem partnerju. Ko se združita dve taki osebi v zakonu, ne bosta mogli uresničiti medsebojnih potreb in tako bosta ostali nepotešeni in čustveno prizadeti. Njun odnos bo globoko zaznamovan, kar bo hitro vodilo do konfliktov. (Gostečnik 2005)

V literaturi v programu ZDŠ obravnavajo nezvestobo v partnerstvih. Mamič (2010) meni, da tisti, ki se odloči, da bo varal, to stori zaradi sebe in nezvestobo jemlje kot izhod iz krize ter iskanje notranjega zadovoljstva. Ko gre za nezvestobo na področju spolnosti, je prepričan, da mu bo dalo telo odgovor na težave, ki se mu dogajajo v življenju. Telo danes predstavlja center ugodja in nikoli ne laže, velikokrat kriči od bolečine in ga je potrebno utišati. Z alkoholom, drogo, spolnostjo, z nečim, kar telo pripelje do ugodja. Danes v družbi velik problem predstavlja nezvestoba v zakonu, varanje. V problemu je udeležena celotna družina, največ pa pretrpijo otroci, saj so vedno simptom nerazrešenih konfliktov.

V procesu razhajanja družine se pričenjajo novi odnosi in vloge med starši in otroki. Včasih pride do situacije, ko se mladostnik odtuji od obeh staršev in išče nove vezi izven svoje družine. Novi odnosi se lahko zaznamujejo tudi v luči sovraštva do staršev, agresivnosti,

izostajanjem od doma in iz šole. Spet drugi mladostniki občutijo lastno krivdo za razhod staršev in svoja čustva potlačijo. (Gorišek 1995, 129–130)

Tretje področje, ki je deležno veliko pozornosti v programu SDD, je socialno delo z družinami s problemi zlorab in nasilja. SDD obsoja vsakršno nasilje in ima izrazito kompleksne naloge, ko je potrebno zaščititi tistega, ki je bil žrtev zlorabe ali nasilja. Socialni delavci skupaj z žrtvijo poskušajo vzpostaviti novo življenje. Pomagajo tudi storilcem nasilja in zlorab, ki so se odločili, da bi se radi spremenili. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 75)

Nasilje ima posebno mesto tudi v programu ZDŠ, naj bo to spolno, fizično ali čustveno nasilje. Nasilje se velikokrat povezuje z alkoholizmom, ki ga v programu ZDŠ obravnavajo individualno, lahko pa tudi v kontekstu nasilja.

V družini alkoholikov se vsaka oseba poskuša privaditi na pogoje, poleg tega pa sta zaskrbljenost in kronični strah njihova vsakodnevna spremljevalca. V takem okolju je nemogoče zadovoljiti svoje potrebe po ljubezni, toplini, po pripadnosti družini. Če je oče alkoholik, je lahko mati zasvojena z očetom – je soodvisna. Tako tudi ona ne more poskrbeti za svoje otroke, saj je prav tako zasvojena. (Bradshaw 1988, 88–93)

Pozornost v programu ZDŠ posvečajo tudi samopovzročenemu nasilju oziroma samopoškodovanju, ki se najpogosteje začne že v otroštvu ali v obdobju adolescence. Razlog se pogosto skriva v negativnem sprejemanju sebe in svojega telesa. Samopoškodovanje opredeljujejo kot način soočanja s čustveno bolečino in poskus soočenja z negativnim vzdušjem, ki je najpogosteje vzrok kakšne travmatične ali stresne situacije v otroštvu. (ZZDTS 2010) Stresne situacije kot tudi probleme mladostniki obravnavajo kot »bojišče«. V tem se tudi razlikuje njihov pogled na te situacije v primerjavi s pogledom staršev. (Nichols 1996, 122)

Do sedaj so bili predstavljeni trije glavni problemi oziroma področja, ki jih obravnavajo tako v programu SDD kot tudi v ZDŠ. Otrokom se danes posveča vse več pozornosti, vendar je še veliko takih, ki niso deležni skrbi in pomoči. V to so prepričani v programu SDD, saj menijo, da je potrebno otroka spoštovati, mu nuditi pravico, da je slišan, in pravico do izkazovanja vseh čustev. Program ZDŠ problematiko otroka razume kot odraz zakonske zveze staršev. Če so starši vedno v konfliktu ali če se stalno spopadajo s težavami, se bo to pokazalo na vedenju otroka. Ni nujno, da otrok postane problematičen v smislu nasilja, agresivnosti, slabega

učnega uspeha in podobno. Lahko se odzove tako, da se zapre vase, pred prijatelji, družino in ostalimi. Tudi v tem primeru je naloga staršev, da pomagajo otroku oziroma da poiščejo strokovnjaka. Ko starši ugotovijo, da njihov zakon ne funkcioniira, se morajo s tem spopasti na način, ki bo najboljši za njihove otroke. Tako v programu SDD kot tudi v programu ZDŠ zagovarjajo to stališče in poskušajo družini pomagati prebroditi to situacijo na svoj način. Enako velja za nasilje, saj ga oba programa odkrito zavračata in se bojujeta proti njemu. Danes poznamo veliko oblik nasilja, najbolj pa je potrebno pomagati otrokom in ženskam kot šibkejšim osebam.

Naštela bom še nekaj drugih problemov/področij, ki jih obravnavajo v vsakem programu ločeno. Naštela bom le tiste, ki se pojavljajo najpogosteje oziroma so najbolj tipična.

Program SDD:

- družina in star človek,
- istospolne družine,
- družine s stresnimi situacijami,
- družine s psihiatričnimi problemi njihovega člana,
- družine s članom, ki ima posebne potrebe,
- stanovanjski problemi in denarne težave,
- bolezen.

(Čačinovič Vogrinčič 2006 in Njihoff 1979)

Program ZDŠ:

- travme¹²,
- zasvojenosti vseh vrst (alkoholizem, droge ...),
- težave s samopodobo in samozavestjo.

(Frančiškanski družinski inštitut 2012)

Naj še enkrat poudarim, da ti naštetih problemi/področja niso natančno določeni za vsak program posebej, saj se po vsej verjetnosti pojavijo še drugi, mogoče manj pogosti

¹² ZDŠ posvečajo veliko pozornosti travmam.

problemi/področja. Poleg tega se lahko en problem/področje, ki sem ga preko pregleda izbrane literature uvrstila pod probleme/področje programa SDD, pojavi tudi v programu ZDŠ in obratno.

V programu SDD sem na vprašanje o področju delovanja dobila odgovor:

Ljudje so odgovorni za svoje življenje, mi smo odgovorni za proces. Mi nimamo diagnoze tukaj. Ljudje imajo vse odgovore, ampak so večinoma nemi in jih moramo podpreti. Mi ne govorimo strogo o problemih, vseeno pa ljudje k nam prihajajo s psihosocialnimi problemi, to so problemi, povezani z družbo: nezaposlenost, revščina, socialna izključenost. Potem tudi razveze, učne težave otrok in mladostnikov, soočenje s starostjo in podobno. Med spoli se problemi ne razlikujejo, saj imajo vsi lahko probleme z nezaposlenostjo ali pa z izključenostjo. Mi vedno poudarjamo enakovrednost in enakopravnost.

Če v programu SDD opredeljujejo področja delovanja in ne problemov, kljub temu da ljudje k njim prihajajo s psihosocialnimi problemi, pa v programu ZDŠ zelo resno poudarjajo besedo problem:

Mi zelo močno rečemo problemi, saj so določene teme problematične. Vsak je zase odgovoren, vsak odgovarja za svoja dejanja. Že petletni otrok ve, kaj je narobe, nauči pa ga oče (otroka učimo, da bo postal odgovoren za posledice svojih dejanj). Seveda je čisto drugačna odgovornost očeta ali pa otroka. Vendar si otrok ne more pomagati sam, to je naloga staršev. Bistvena je distanca, kaj so starši in kaj otrok. Otrok nori in je besen zato, ker čaka, da pride oče in ga umiri (otrok si ne more pomagati sam)! Otrok je odgovoren za svoje vedenje na igrišču, za domačo nalogo ... Če pobegne od doma, želi da pridejo starši za njim in ga pripeljejo domov ter mu pomagajo. Nikoli se otroka ne ponižuje, sramoti, pretepa itd. Vedno se ga uči odgovornosti! Starši naučijo otroka preživeti v svetu. Najpogostejši problemi, ki zadevajo družino so:

- *konflikti z otroci (največkrat): droge, razvrat, šolski problemi; vedno so zunanji odraz zakona staršev (odnosa),*
- *zakonski konflikt (afere) in ločitev,*
- *zasvojenost vseh vrst (alkohol predstavlja v Sloveniji prvovrstno zasvojenost),*
- *nasilje (čustveno – poniževanje, sramotenje; spolno – veliko nad otroci; fizično - pretepanje),*
- *travme,*

- klavstrofobični problemi (dvigala, avtoceste ...).

To so najpogostejši problemi, ki se velikokrat med seboj prepletajo. Primer: zasvojenost z alkoholom lahko vodi v nasilje.

Če pogledamo zasvojenost: ženske so drugače zasvojene kot moški (npr. alkohol). One bodo pile naskrivaj in same, verjetno zvečer, medtem ko bodo moški to počeli javno. Vsaka zasvojenost je nadomestilo za odnos, ki ga nimajo. Tudi pri ločitvi so razlike, saj ženske globlje doživljajo ločitev kot moški in moški hitreje najde drugo partnerico, ker težje živi sam. Ženske gredo skozi žalovalni proces.

Mi obravnavamo probleme in jih priznavamo. Glede na spol se razlikujejo v tem, da jih vsak drugače doživlja.

3.4 Načini pomoči družini

Prejšnje poglavje je bilo namenjeno obravnavi najpomembnejših problemov, s katerimi se sooča družina. Vendar to, da se vsi člani družine ali zgolj nekaj članov začne zavedati resnosti problemov, še ne pomeni končne rešitve. Potrebna je strokovnost, potreben je čas. To pomeni, da je v določenih situacijah potrebna pomoč strokovnjaka oziroma nekoga, ki bi družini pomagal poiskati rešitev določenega problema. Za iskanje rešitve je potrebna potrpežljivost družine, hkrati pa se morajo člani zavedati, da je potrebno kar nekaj časa, da dosežejo zastavljeni cilj. Pomoč lahko poiščejo pri različnih strokovnjakih. Znotraj tega konteksta bom obravnavala razliko med načinom pomoči socialnega delavca in družinskega terapevta.

Danes so v uporabi različne oblike družinskih terapij. Uporaba določene oblike je pogojena z vrsto problema, ki ga zdravimo, in glede na cilj, ki ga želimo doseči. (Požarnik 1979, 99)

Posamezniki oziroma družina se po pomoč obrnejo šele takrat, ko iz situacije ne vidijo več izhoda in vidijo rešitev zgolj pri specialistu. V SDD se terapijo večinoma izvaja v petih oziroma šestih korakih. Najprej je potrebno opraviti spoznavni pogovor, nato pa se preide na prvi korak - določitev problema, sledi pogovor o problemu, nato reševanje in obravnava problema ter zaključek. ZDŠ se ozira na relacijski model, ki vključuje sistemsko, interpersonalno in intrapsihično raven. Družina skupaj s terapevtom išče pot iz razbolelega odnosa s poslušanjem drug drugega. Družinski člani se morajo med seboj začutiti in na

obravnavi počasi spremeniti svoj odnos do drugega. ZDŠ pozornost namenja tudi veri. Če so posameznik, zakonski par oziroma partnerja ali družina verni, terapevt predlaga, naj tudi molijo zase in za svojo družino. Vera naj jim predstavlja del terapije. Molitev naj jim predstavlja dodatno pomoč, dodatno upanje za rešitev svojih problemov. Pri obeh programih mora posameznik oziroma družina obiskati več terapij, saj je mogoče do napredka priti počasi in s potrpežljivostjo. Oba pristopa zagovarjata poslušanje, obravnavanje problema in nato reševanje in soočenje s problemom. Pomoči potrebna družina ali posameznik se morata odpreti in odkrito spregovoriti o svojih čustvih. Za vse to je potrebno veliko časa in potrpežljivosti. Bistvena je osebna interakcija med tistim, ki nudi pomoč, in tistim, ki jo sprejema. Pri pregledovanju literature ZDŠ sem ugotovila, da se vsebina v primerjavi s SDD močneje dotika psihologije. Tako pojmovanje določenih terminov kot obrazložitev tematike sta bolj kompleksna.

Podrobneje bom pomoč družini obeh programov opisala v nadaljevanju.

Na SDD predstavijo študentom pristop, v katerem družina, ki ima problem, poišče pomoč. Vendar se kaj kmalu zatakne, ker svojega problema ne znajo definirati, zato je potrebno (okvirno) določiti problem. To storita socialni delavec in družina skupaj, saj je prvenstvena vloga socialnega delavca soustvarjanje pomoči družini. To pomeni, da socialni delavec nima vloge terapevta ali nekoga, ki jim bo pokazal rešitev, ampak ima vlogo odgovornega zaveznika družini. Ko posameznik ali družina¹³ pride do socialnega delavca, svoj primer že obravnava kot velik problem, poleg tega pa ga velikokrat povezuje s fizično boleznijo. Vendar je potrebno vedeti, ali uporabniku telesno nič ne manjka. Zdravniki morajo pred terapijo ovreči fizične simptome. V družini so glavne teme pogovora dejstva, ki so povezana s težavo, in konkretni dogodki. Za rešitev situacije bi se morala družina pogovarjati o doživljanju posameznih družinskih članov. Družina pogosto prisili družinskega člana, da svoja negativna čustva zadrži v sebi, namesto da bi mu pomagala izraziti ta čustva in občutke. To pripelje do konfliktnosti enega družinskega člana, ki kasneje to prenese na celotno družino. (De Vries 1995, 145–159)

Cilj dela z družino je, da se v proces dela vključi celotna družina, pri čimer ima vsak član družine svojo besedo. Socialni delavec mora nuditi občutek pomembnosti vsakemu članu

¹³ V socialnem delu imenujejo tiste, ki pridejo po pomoč, uporabniki.

družine posebej in hkrati ustvariti varno okolje za celotno družino. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 60–62)

Ljudje in družine s težavami poiščejo pomoč šele takrat, ko ne vidijo več izhoda in si sami nikakor več ne znajo pomagati. Njihov glavni občutek je obup, ta pa jim dopoveduje, da za njihove probleme ni rešitve. (Rabkin v De Vries 1995, 121)

S. De Vries zagovarja dejstvo, da se v praksi socialni delavci osredotočajo na pet osnovnih korakov. Najprej je potrebno določiti problem, nato se o njem pogovoriti in ga začeti reševati, sledi podrobna obravnava in zaključek problema. Sliši se enostavno in idealno, vendar v realnosti ni tako. (De Vries 1995, 111) Pred začetkom terapije socialni delavec opravi spoznavni pogovor z uporabnikom, v katerem se od njega izvejo njegova pričakovanja v postopku pomoči in kako želi sodelovati v pogovoru s terapevtom (če je vključena družina, tudi v pogovoru z njo). (De Vries 1995, 116-119)

G. Čačinovič Vogrinčič se osredotoča na tri osnovne korake, ki zagotavljajo strokovni nadzor nad procesom in doseganjem ciljev pri pogovoru: najprej je potrebno vzpostaviti delovni odnos in opredeliti problem skupaj z družino. Nato je potrebno raziskovati rešitve v jeziku socialnega dela, ki postane skupni jezik socialnega delavca in družine. In v tretjem koraku pride do zaključka oziroma do dogovora o nadaljnjem delu na izvirnem delovnem projektu pomoči. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 62)

Koncept izvirnega delovnega projekta pomoči je dopolnitev koncepta delovnega odnosa. V konceptu delovnega odnosa socialni delavec in uporabnik soustvarita rešitve, zaželeno razpleto in jih nato v konceptu izvirnega delovnega projekta pomoči prevedeta v akcijo. Ta projekt je izviren, ker se za vsakega uporabnika in za vsako družino oblikuje individualno, skupaj z njimi in za njih. Delovni zato, ker je poudarek na delu, na aktivnostih in na sodelovanju. Vse pa si sledi iz opravljenega dela v delovnem odnosu. (Čačinovič Vogrinčič in drugi 2005, 15)

Oba pomembna avtorja v programu SDD opredeljujeta osnovne korake, s tem da jih S. De Vries predpostavi pet, G. Čačinovič Vogrinčič pa jih strne na tri.

Pomoč družini v socialnem delu pomeni soustvarjanje rešitev, pri čimer je pomemben raziskovalni ali delovni pogovor, saj danes mnoge družine nimajo izkušenj s to vrsto pogovora. Socialni delavec skupaj z družino raziskuje in soustvarja možne rešitve. (Čačinovič Vogrinčič 2006, 59–60)

Osebna reakcija predstavlja najpomembnejšo intervencijo: spraševanje, svetovanje, podpiranje, soočanje ... Osebna interakcija poudarja sočustvovanje socialnega delavca in uporabnika v terapevtskem odnosu, sočustvovanje z njegovim življenjem in ustvarjanje ter vzdrževanje odnosa z obeh strani. V praksi velikokrat fazi reševanja in obravnave problema obstajata istočasno, saj rešujemo problem ter ga hkrati tudi obravnavamo in obratno. Temeljna aktivnost v tej fazi je soočenje. Uporabnik je prišel po pomoč, ker sam ni bil zmožen rešiti svoje situacije. Zaradi tega se je počasi začel izogibati svojemu problemu, vendar se v procesu pomoči zopet sooči s problemom. Svetovalec mora spodbuditi soočenje, saj drugače ni zmožen dobro delovati. (De Vries 1995, 192–215)

»Joining« uporablja Minuchin (1973) za sodelovanje in iskanje skupnih točk družine/uporabnika in svetovalca. (De Vries 1995, 172) Ko se ljudje ustavijo in nimajo več sposobnosti govoriti o svoji problematiki, svetovalec intenzivira pogovor z osebnimi prispevki. (De Vries 1995, 173–191)

Redko obstaja samo en problem, saj pri dolgotrajnih simptomih hitro nastane več konfliktov. Kako pripišemo vzroke za te konflikte, pa določa našo reakcijo. (Musek 1999, 277) Socialni delavec pri reševanju problema uporablja različne tehnike. Gre za postopke, s katerimi želi pomagati klientu oziroma njegovi družini. S tem mislim na sprostitevne vaje, pisne naloge, vaje pregovarjanja in podobno. Socialni delavec mora biti pri uporabi tehnike usmerjen na tisto, ki jo pozna, ki jo je že preizkusil v praksi in ki mu bo služila kot pomožno sredstvo, kot podpora. Uporabniki potrebujejo vodilo, informacije, obvestilo in praktične vaje. Ne potrebujejo stalnih vprašanj, ampak podporo in pogum. Svetovalec se mora prepričati, da ni pomembno samo izginotje problemov in simptomov, veliko bolj produktivna je usmeritev na obvladovanje problema in simptoma. (De Vries 1995, 192–209)

Vsi ti koraki se uporabljajo različno glede na posamezni primer. Ni nujno, da si sledijo v vrstnem redu ali da se uporabi vsak korak posebej, saj se lahko tudi združujejo. Ta sistem zagotavlja orientacijo socialnemu delavcu, da pravilno pomaga pomoči potrebnim. Tudi v

ZDŠ uporabljajo določen postopek, preko katerega se terapevt orientira pri terapiji. Gre za relacijsko družinsko terapijo, kjer terapevt raziskuje sistem odnosov v družini.

Model relacijske družinske terapije upošteva sistemsko, interpersonalno in intrapsihično raven, pri čemer se zavestno odkriva in raziskuje izvor vsakega problema družine. Ko se odkrije, kje ima določen problem korenine, ga je potrebno rešiti na vseh treh ravneh: sistemski, interpersonalni in intrapsihični. (Gostečnik 2004, 15–16)

V intrapsihičnem svetu se ustvarjajo najgloblji nezavedni odnosi med jazom in objektom ter njuno afektivno povezavo na temelju odnosov v interpersonalnem svetu in na osnovi družinskih odnosov, v katere je posameznik vpleten. Ti odnosi povratno vplivajo na oba nivoja doživljanja in čutenja. Terapevt svoje strategije najprej usmeri na sistemsko raven - površinsko raven in ko tukaj ni uspeha, počasi prodira v interpersonalni svet, v svet odnosov in šele nazadnje v intrapsihični nivo posameznika, partnerjev ali celotne družine. (ZDT 2012)

Družina se za terapijo dogovori, da najde nekaj novega in da razume nekaj starega. Njihovo družinsko življenje ne funkcionira, na terapiji pa dobijo novo upanje, da se bo s pomočjo terapevta njihov boleči odnos spremenil. (Gostečnik 2004, 46) Pri relacijski družinski terapiji se vzpostavi medosebni prostor, v katerem sodelujeta terapevt in posameznik. Ta prostor ustvarja varno okolje, kjer se razvije prav poseben odnos, ki posamezniku ali družini pomaga reševati probleme in ki pripelje do vzpostavitve novega začetka. (Gostečnik 2011a, 61)

M. Buber (1999, 10) je v svoji knjigi »Dialoški princip« zapisal, da najbolj očiten odnos predstavlja življenje z ljudmi. Ne življenje z naravo in ne življenje z duhovnimi bitnostmi, zato moramo temu odnosu z ljudmi nekaj dati in iz njega nekaj sprejeti.

Zakonski par ali celotna družina na terapiji skupaj s terapevtom poskuša poiskati pot iz razbolelega odnosa in sicer s poslušanjem drug drugega. Nato se člani med seboj poskušajo začutiti in kaj spremeniti. Naprej jih terapevt vodi do sistemske ravni, v smislu, kaj kdo dela, kdo je za kaj odgovoren in podobno. Vzorci čutenja, mišljenja in delovanja izhajajo iz posameznikovega otroštva, to pa posamezniki s pridom uporabljajo. Pomembno je, da so vse notranjepsihične teme vedno prenesene tudi na interpersonalno in sistemsko raven, saj je zaradi tega terapija bolj lucidna¹⁴. Poveča se možnost za razrešitev afektivnega psihičnega

¹⁴ Jasna, razumljiva.

konstrukta. Če klienti na terapiji izražajo izjemno ranljiva čustva, jih mora terapevt voditi z veliko senzitivnostjo in paziti, da vsak razume, kaj se dogaja z drugim. Medsebojno razumevanje je pogoj, da se razišče najbolj moteče afekte in se z njimi sooči. Cilj procesa je delitev čutenj, izpovedati se. Partnerja se morata naučiti prepoznavati drug drugega in se soočiti z afektivnim regulativnim sistemom, ki oblikuje afektivni psihični konstrukt. Po zaključku vsakega srečanja lahko terapevt predlaga paru oziroma družini (v primeru, da je verna in zna moliti), da doma molijo za pogum, za celotno družino, za odprtost, razumevanje, sočutje. Molatev naj bi pomagala vsakemu posamezniku, da razvije večjo razpoložljivost do drugega. (Gostečnik 2004, 143, 251–267)

Prejšnji odstavek se zaključi z molitvijo, ki jo v programu ZDŠ priporočajo s posebnim razlogom. V. Frankl (2005, 53–56) je prepričan, da je cilj religije ali vere duhovna ozdravitev, poleg tega pa ima religija tudi psihoterapevtske učinke, saj človeku omogoča varnost in občutek pripadnosti, občutek zasidranosti. Lahko se vprašamo ali obstaja še kakšen drug svet, nedostopen svet. Svet, katerega edini smisel je to, kar daje smisel človeškemu trpljenju. Življenje je usmerjeno k izpolnitvi smisla. Smisel vere ni vera v Boga, ampak verovanje v širši smisel. Albert Einstein je zapisal, da je veren že tisti, ki si postavlja vprašanja o smislu življenja. Vera je odvisna od posameznika, saj nekdo ne more na silo verjeti v nekaj, tako kot ne more na silo ljubiti ali celo upati. Tudi smejeti se ne moremo na ukaz. Zato se z vero ne more manipulirati, ampak do nje pride takrat, ko se pokaže ustrezna vsebina in predmet verovanja. Vera je personalizirana, saj vsak posameznik najde pot do svojega lastnega jezika, do svoje resnice.

Juhant (2011, 153–167) meni, da človek ne more razložiti ljubezni in odnosnih razmerij zgolj umsko. V tem trenutku vstopi religija, saj je njeno bistvo ravno v tem, da sprejema in priznava človekove ne-umske prvine. Religije oznanjajo ljubezen in prijateljstvo ter usmerjajo človeka k sodelovanju in spravi.

»Odpuščanje je ozdravljenje. To je eno od orodij, ki jih Bog uporabi za številna notranja ozdravljenja, ko človek prične svoje potovanje odpuščanja.« (Degrandis 2010, 34)

»Študentom v programu SDD predstavimo naslednji način dela z družino«, mi razloži G. Čačinovič Vogrinčič v intervjuju:

Imamo osnovni koncept, to je soustvarjanje, kar pomeni, da vsak korak v procesu temelji na etiki odloženosti. To pomeni, da se v teh procesih morajo slišati vsi glasovi v družini.

Delamo na naslednji način: dogovorimo se o sodelovanju, pridružimo se družini in nimamo nobene rešitve, nikamor ne spremljamo in ne vodimo družine. V ničemer ne dopovedujemo in prepričujemo. Mi delamo na tistem, kar nam družina da. Ključna beseda je: pridružiti se (»to join«) družini. To so postmoderni koncepti, kjer mi nismo lastniki nobenih znanj, odgovorov. Mi smo raziskovalci skupaj z družino. Zato je tudi vloga socialnega delavca, da je spoštljiv in odgovoren zavezniki družini. Vedno je socialno delo, ne terapija. Želeni izid socialnega dela: sprememba, rešitev, podpora ... Družine raziščejo, kar potrebujejo.

V programu ZDŠ delujejo na podlagi inovativne relacijske družinske terapije, pravi C. Gostečnik, ki je tudi njen avtor.

Najpomembnejše predstavlja odnos: odnos je tisti, ki zdravi. Vedno je potrebna tudi motivacija in komunikacija, ki je velikokrat ni zaradi strahu. Vedno vprašamo: zakaj vidva ne funkcionirata oziroma zakaj družina ne funkcionira? Nekdo izstopi iz odnosa, je odgovoren za svoj izstop. In mi iščemo, zakaj je izstopil. Iščemo osnovne čustvene zaplete. Vsak na srečanju pove, kako se počuti, kaj ga moti, terapevt pa posluša. Vsak ima pravico, da izrazi svoja čustva in svoje mišljenje. Potrebna je motivacija in komunikacija. Ljudje znajo komunicirati, vendar do komunikacije velikokrat ne pride zaradi strahu, da ne bodo znali komunicirati. Zato jih tukaj terapevt spodbudi h komunikaciji, kjer vsak izrazi svoje želje, svoja čustva. Na podlagi tega, da vsak pove svoje stališče, pridejo do rešitve.

Bistvena razlika obeh programov je v tem, da v SDD ne ponujajo rešitve za družino. Oni družini pomagajo tako, da skupaj z njo raziskujejo in ji nudijo oporo. Ne predstavljajo nekoga z močjo v smislu, da družina razloži problem, socialni delavec pa rešitev. V programu ZDŠ na nek način terapevti tudi raziskujejo skupaj z družino in skupaj iščejo pot iz razbolelega odnosa, vendar jih velikokrat terapevt poskuša s svojimi tehnikami pripeljati do rešitve. Poleg tega je v programu ZDŠ pomemben element tudi molitev. Da se družina odloči za njihovo pomoč, mora verovati. V nekaj, kar jim da moč, energijo in pogum, da prebrodijo svojo krizo. Kot zanimivost pa lahko pripišem še ugotovitev, ki zadeva program SDD. Ko sem pregledovala literaturo, relevantno za ta program, sem naletela na poglavje »Duhovnost« avtorice V. Satir (1995, 262–267) v knjigi »Družina za naš čas«. Duhovnost je avtorica opredelila kot človekovo zvezo z vsem ustvarjenim. Prepričana je, da je duhovnost za naše bivanje bistvenega pomena in je zaradi tega tudi v terapevtskem procesu temeljna. Šele ko človek spozna moč duha, odkrije kaj je zdravljenje, kaj je življenje in kaj duhovnost. S pomočjo lastne intuicije smo povezani z vesoljnim razumom in modrostjo, to pa lahko

zaznamo v molitvi, tehnikah sproščanja, v meditaciji ter seveda v postopku razvijanja visokega samospoštovanja in spoštovanja življenja.

4 SKLEP

V diplomskem delu sem primerjala dva študijska programa na Univerzi v Ljubljani, ki sta si različna in hkrati podobna. Podobna v tem, da se oba obračata k posamezniku in družini z namenom, da bi pomagala. Za to uporabljata različne tehnike, rezultat pa je enak: da bi družina rešila svoje težave oziroma da bi se kar najbolje spopadla z njimi. Oba programa sta si tudi različna, saj se v programu SDD v veliki meri ozirajo na okolje, v katerem družina živi. Okolje in družina sta pa njihovem prepričanju močno povezana, saj na družino vpliva socialna mreža skupnosti, v kateri živi. To lahko potrdim s prispevkom v knjigi » Theories and methods of social work« (2009, 9), kjer socialno delo označijo na dveh ravneh. Prva se osredotoča na individualizem oziroma na uporabnika in socialno okolje, druga pa na medsebojni odnos med uporabnikom in družbo. V programu ZDŠ se na terapijah osredotočajo zgolj na družino, na družinskega člana in na njegov psihični svet. Ne zanima jih okolje, v katerem družina deluje, ampak zgolj oni sami.

Diplomsko nalogo sem začela s predstavitvijo posameznega študijskega programa. Oba sta podiplomska programa in del Univerze v Ljubljani. Največja razlika med samo organiziranostjo programov je v tem, da program SDD poteka eno leto, program ZDŠ pa dve leti. Taka organizacija je posledica dodiplomskih programov na fakultetah, kjer se izvajata omenjena programa, saj na Fakulteti za socialno delo, kjer izobražujejo po programu SDD, dodiplomski študij poteka štiri leta. Na Teološki fakulteti, kjer izobražujejo po programu ZDŠ, pa dodiplomski študij poteka tri leta. Skupno pa na obeh fakultetah dodiplomski in podiplomski bolonjski program obsegata pet let.

Da bi bolje razumela pogled na družino vsakega od programov posebej, sem izbrano literaturo analizirala s petih vidikov: definicija družine, vloga posameznega člana v družini, problematika in področja delovanja družine ter način pomoči družini. Pri analizi obeh programov, sem poleg pregleda relevantne literature, opravila še dva intervjuja s predstavnikoma obeh programov. Pri vsakem vidiku se pojavljajo razlike in podobnosti obeh programov, ki so natančneje opisane znotraj naloge. Kar se mi zdi pomembno in je potrebno še enkrat poudariti, izhaja iz mojih dveh hipotez.

1. Oba pristopa imata isti cilj, uporabljata pa različne tehnike doseganja cilja.

Oba pristopa imata res isti cilj, saj želita oba pomagati družini v stiski: da družina reši svoje probleme oziroma da se z njimi zna spopasti. Pri tem se oba pristopa zavedata pomembnosti otrok, ko se družina znajde v krizi, saj so oni najbolj ranljiva in občutljiva skupina. Najprej je potrebno zaščititi otroke in razmišljati v njihovo dobro. Pri tem programa uporabljata različne tehnike, kako pomagati otrokom in ostalim družinskim članom. Torej lahko hipotezo potrdim.

2. Pristopa se razlikujeta glede predvidene vloge družinskih članov. SDD se zavzema za enakopravnost obeh spolov in za preseganje tradicionalnih vlog moških in žensk, medtem ko so pri pristopu ZDŠ vloge moškega in ženske v skladu s tradicionalno definicijo.

Po opravljeni analizi literature in opravljenih intervjujih na obeh študijskih programih sem dobila dober vpogled v to, kako v programih definirajo vloge družinskih članov. V programu SDD zagovarjajo enakopravnost in enakovrednost vseh družinskih članov, medtem ko v programu ZDŠ zagovarjajo mnenje, da v mora biti v družini enakovrednost, vsekakor pa ne enakopravnost. V programu ZDŠ razlikujejo vlogo moškega in ženske, ki morata biti v nenehni interakciji. V programu SDD razlikovanja ni, saj so mi v intervjuju povedali, da nimajo pogledov, kakšna mora biti vloga ženske oziroma moškega, ampak ju gledajo skupaj. Hipotezo lahko potrdim.

Na podlagi vseh informacij, ki sem jih pridobila z analizo literature in intervjujema, bom izpostavila svoje mnenje. Menim, da je dobro, da se programa razlikujeta, ker s tem vsak na svoj način pomagata in doprineseta dobro družini. Že preden sem začela pisati diplomsko nalogo, sem predvidevala, da se bosta programa zelo razlikovala tako po učni vsebini kot tudi glede odnosa do vere. Nekaj predmetov je podobnih v obeh programih, vseeno pa je več različnih. Program ZDŠ v svoj predmetnik vključuje kar nekaj predmetov, ki vključujejo vero, medtem ko se na programu SDD noben predmet ne dotakne te teme. Sama menim, da človek oziroma družina potrebuje dodatno upanje, energijo in moč, da dobro funkcionira. Vsak si svobodno izbere svojo obliko verovanja, pomembno je le to, da pozitivno vpliva nanj in mu prinese dodatno spodbudo pri premagovanju problemov. Ker je naslov diplomske naloge Primerjava dveh pristopov pomoči družini, podajam mnenje tudi glede pomoči družini v obeh programih. Ni napačno, da ima vsak program svoj pristop, pomembno je, da delujeta v korist

družini in da so ljudje seznanjeni s pristopom. Tako družina najboljše spozna način, kako posamezni pristop nudi pomoč in se lahko sama, na podlagi svojih problemov in želja, odločila za določen tip pomoči.

5 LITERATURA

- Bernardes, Jon. 1997. *Family studies*, 9. London, New York: Taylor Francis Group. Dostopno prek: Google books.
- Bradshaw, John. 1988. *Bradshaw on: The Family*. Deerfield Beach: Health Communications.
- Buber, Martin. 1999. *Dialoški princip*. Ljubljana: Društvo 2000.
- Cheal, D. 1991. *Family and the State of the Theory*. New York, London: Harvester Wheatsheaf.
- Cvetek, Robert. 2009. *Bolečina preteklosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Cvetek, Robert, Katarina Kompan-Erzar in Tomaž Erzar. 2006. Relational family therapy. V *New paradigms for treating relationships*, ur. J. S. Scharff in D. E. Scharff 51–61. New York: Jason Aronson.
- Cvetek, Robert, ur. 2010. *Zakonska in družinska terapija v naslednjem desetletju: zbornik povzetkov*. Dostopno prek: http://zdt.si/uploads/zdtslo/public/document/21-zbornik_povzetkov_sl.pdf (20. julij 2012).
- Čaćinovič Vogrinčič, Gabi. 1998. *Psihologija družine*. Dostopno prek: Student info.
- --- 2006. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čaćinovič Vogrinčič, Gabi, Leonida Kobal, Nina Mešl in Miran Možina. 2005. *Vzpostavljane delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Degrandis, Robert. 2010. *Ljubezen je odpuščanje*. Ljubljana: Ignis.
- De Vries, Sjef. 1995. *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
- Fakulteta za socialno delo. 2011. *Brošura*. Dostopno prek: [http://www.fsd.uni-lj.si/mma_bin.php/\\$fId/2011040113535868/\\$fName/programpodipl.pdf](http://www.fsd.uni-lj.si/mma_bin.php/$fId/2011040113535868/$fName/programpodipl.pdf) (28. maj 2012).
- *Frančiškanski družinski inštitut*. Dostopno prek: <http://www.franciskani.si/fdi/> (15. julij 2012).
- Frankl, Viktor E. 2005. *Človek pred vprašanjem o smislu*. Ljubljana: Pasadena.
- Gorišek, M. 1995. Problemi lojalnosti do staršev pri mladostnikih. V *Izkustvena družinska terapija – teorija in praksa v Sloveniji*, ur. V. Velikonja, Jure Grgurevič in Barbara Žemva, 129–130. Ljubljana: Quatro d.o.o.
- Gostečnik, Christian. 1999. *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.

- Gostečnik, Christian. 2001. *Poskusiva znova*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2004. *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2005. *Družina kot odveza. Odrešenjski prostor za razreševanje travmatičnih doživetij*. Dostopno prek: http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV-08-3-05-Gostecnik-Druzina_odveza.pdf (5. maj 2012).
- --- 2006. *Neustavljivo hrepenenje*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2011a. *Inovativna relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Teološka fakulteta in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2011b. *The Challenge of Bodiliness for Marriage and Family*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=qxLirDcs8aM> (9. maj 2012).
- Jones, Charles L., Lorne Tepperman in Susannah Jane Wilson. 1995. *The Futures of the Family*. New Jersey: Prentice Hall.
- Juhant, Janez. 2011. *Za človeka gre*. Ljubljana: Teološka fakulteta. Zbirka Znanstvena knjižica.
- Kompan Erzar, Lia Katarina. 2001. *Odkritje odnosa*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2006. *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Leskovšek, Vesna, ur. 2009. *Theories and methods of social work*. Ljubljana: Faculty of Social Work.
- Lupton, D. in Lesley Barclay. 1997. *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences*. London: Thousand Oaks.
- Macarow, David. 1995. *Social welfare. Structure and practice*. London: Thousand Oaks.
- Mamić, Tino. 2010. *Študij – Christian Gostečnik: Zakonska terapija*. Dostopno prek: <http://lojze68.blogspot.com/2010/09/studij-christian-gostecnik-zakonska.html> (12. maj 2012).
- MDDSZ. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/> (15. maj 2012).
- Mešl, Nina. 2008. *Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino: procesi soustvarjanja teoretskega znanja v praksi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Milošević Arnold, Vida in Milko Poštrak. 2003. *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Musek, Janek. 1999. *Psihološki modeli in teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Nichols, William C. 1996. *Treating People in Families*. New York, London: The Guilford Press.
- Nijhof, Gerhard. 1979. *Sociale ongelijkheid en psychische storingen*. Link: Nijmegen. Dostopno prek: http://repub.eur.nl/res/pub/25892/791003_Nijhof,%20Gerhard.pdf (12. julij 2012).
- Požarnik, Hubert. 1979. *Zakonski in družinski konflikti in njihovo razreševanje*. Maribor: DDU Univerzum.
- Rener, Tanja, Mateja Sedmak in Alenka Švab. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
- Satir, Virginia. 1995. *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sieder, Reinhard. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Teološka fakulteta. 2012. *Zakonske in družinske študije*. Dostopno prek: <http://www.teof.uni-lj.si/?viewPage=301> (30. maj 2012).
- Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Dostopno prek: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/179/1/Vogrinc1.pdf>.
- *Združenje zakonskih in družinskih terapevtov*. Dostopno prek: <http://zdt.si/> (3. junij 2012).

PRILOGA A: Seznam analizirane literature

A) Seznam za program SDD

- Bernardes, Jon. 1997. *Family studies*, 9. London, New York: Taylor Francis Group. Dostopno prek: Google books.
- Cheal, D. 1991. *Family and the State of the Theory*. New York, London: Harvester Wheatsheaf.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 1998. *Psihologija družine*. Dostopno prek: Student info.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Leonida Kobal, Nina Mešl in Miran Možina. 2005. *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2006. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- De Vries, Sjef. 1995. *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
- Fakulteta za socialno delo. 2011. *Brošura*. Dostopno prek: [http://www.fsd.uni-lj.si/mma_bin.php/\\$fId/2011040113535868/\\$fName/programpodipl.pdf](http://www.fsd.uni-lj.si/mma_bin.php/$fId/2011040113535868/$fName/programpodipl.pdf) (28. maj 2012).
- Jones, Charles L., Lorne Tepperman in Susannah Jane Wilson. 1995. *The Futures of the Family*. New Jersey: Prentice Hall.
- Leskovšek, Vesna, ur. 2009. *Theories and methods of social work*. Ljubljana: Faculty of Social Work.
- Lupton, D. in Lesley Barclay. 1997. *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences*. London: Thousand Oaks.
- Macarow, David. 1995. *Social welfare. Structure and practice*. London: Thousand Oaks.
- Mešl, Nina. 2008. *Razvijanje in uporaba znanja v socialnem delu z družino: procesi soustvarjanja teoretskega znanja v praksi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milošević Arnold, Vida in Milko Poštrak. 2003. *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Musek, Janek. 1999. *Psihološki modeli in teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Nijhof, Gerhard. 1979. *Sociale ongelijkheid en psychische storingen*. Link: Nijmegen.

- Rener, Tanja, Mateja Sedmak in Alenka Švab. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
- Satir, Virginia. 1995. *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sieder, Reinhard. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

B) Seznam za program ZDŠ

- Bradshaw, John. 1988. *Bradshaw on: The Family*. Deerfield Beach: Health Communications.
- Buber, Martin. 1999. *Dialoški princip*. Ljubljana: Društvo 2000.
- Cvetek, Rober. 2006a. *Bolečina preteklosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Cvetek, Robert, Katarina Kompan-Erzar in Tomaž Erzar. 2006. Relational family therapy. V *New paradigms for treating relationships*, ur. J. S. Scharff in D. E. Scharff 51–61. New York: Jason Aronson.
- Cvetek, Robert, ur. 2010. *Zakonska in družinska terapija v naslednjem desetletju: zbornik povzetkov*. Dostopno prek: http://zdt.si/uploads/zdtslo/public/document/21-zbornik_povzetkov_sl.pdf (20. julij 2012).
- Degrandis, Robert. 2010. *Ljubezen je odpuščanje*. Ljubljana: Ignis.
- *Frančiškanski družinski inštitut*. Dostopno prek: <http://www.franciskani.si/fdi/> (15. Julij 2012).
- Frankl, Viktor E. 2005. *Človek pred vprašanjem o smislu*. Ljubljana: Pasadena.
- Gorišek, M. 1995. Problemi lojalnosti do staršev pri mladostnikih. V *Izkustvena družinska terapija – teorija in praksa v Sloveniji*, ur. V. Velikonja, Jure Grgurevič in Barbara Žemva, 129–130. Ljubljana: Quatro d.o.o.
- Gostečnik, Christian. 1999. *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- --- 2001. *Poskusiva znova*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- *Relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.

- --- 2005. *Družina kot odveza. Odrešenjski prostor za razreševanje travmatičnih doživetij*. Dostopno prek: Teološka fakulteta (5. maj 2012).
- --- 2006. *Neustavljivo hrepenenje*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2011a. *Inovativna relacijska družinska terapija*. Ljubljana: Teološka fakulteta in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2011b. *The Challenge of Bodiliness for Marriage and Family*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=qxLirDcs8aM> (9. maj 2012).
- Juhant, Janez. 2011. *Za človeka gre*. Ljubljana: Teološka fakulteta. Zbirka Znanstvena knjižica.
- Kompan Erzar, Lia Katarina. 2001. *Odkritje odnosa*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2003. *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- --- 2006. *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Mamić, Tino. 2010. *Študij – Christian Gostečnik: Zakonska terapija*. Dostopno prek: <http://lojze68.blogspot.com/2010/09/studij-christian-gostecnik-zakonska.html> (12. maj 2012).
- Nichols, William C. 1996. *Treating People in Families*. New York, London: The Guilford Press.
- Teološka fakulteta. 2012. *Zakonske in družinske študije*. Dostopno prek: <http://www.teof.uni-lj.si/?viewPage=301> (30. maj 2012).
- *Združenje zakonskih in družinskih terapevtov*. Dostopno prek: <http://zdt.si/> (3. junij 2012)

PRILOGA B: Intervjuja

A) Socialno delo z družino

1. Kako definirate družino? Kako gledate na družino oziroma kakšen pomen ima za vas družina?

Mi družino razumemo pluralno. Priznavamo vse oblike družine in vse, kar človek pojmuje. Mi ne definiramo družine, ampak jo ljudje. Mi nismo obremenjeni z definicijo družine, ampak jo raziskujemo, da bi se družina počutila dobro. Alenka Švab in Tanja Rener sta avtorici, ki dobro prikažeta to. Ne zanima nas struktura, ampak pogoji, ki morajo biti zadoščeni vsaki družini. Od enostarševskih, istospolnih itd.

2. Kako obravnavate vlogo moških, žensk in otrok v družini? Kako je posamezna vloga postavljena v družino?

Vloga matere se je najmanj spremenila, medtem ko se vloga moškega v družini počasi spreminja. Mi poznamo sociološke podatke, naslanjamo se na sociološke ugotovitve. Nas ne zanima vloga moškega v družini, ker ne poznamo točno njegove vloge. Pri našem delu je vedno vprašanje: kaj bomo naredili z ljudmi? Mi nimamo pogledov, kakšna mora biti vloga moškega ali ženske, ampak gledamo vedno družino skupaj, tako da je njim dobro.

Kar se tiče otroka: ni samoumevno, da se ga sliši. Danes se veliko raziskuje koncept spoštovanja otroka. Potrebno je spoštljivo narediti prostor zanj, da se ga sliši. Tudi on je ekspert z izkušnjami.

Se pravi, nimamo podobe oče-mati-otrok.

3. Ali so vsi člani družine obravnavani enakopravno?

Vedno enakopravno, poudarjamo človekove pravice. Nikoli nasilja.

4. Na katere probleme v družini se osredotočate? Kateri problemi so največkrat izpostavljeni?

Ljudje so odgovorni za svoje življenje, mi smo odgovorni za proces. Mi nimamo diagnoze tukaj. Ljudje imajo vse odgovore, ampak so večinoma nemi in jih moramo podpreti.

Mi ne govorimo strogo o problemih, vseeno pa ljudje k nam prihajajo s psihosocialnimi problemi, to so problemi povezani z družbo: nezaposlenost, revščina, socialna izključenost. Potem tudi razveze, učne težave otrok in mladostnikov, soočenje s starostjo in podobno.

5. Ali se problemi oziroma težave glede na spol kaj razlikujejo? Imajo moški drugačne probleme od žensk?

Med spoli se problemi ne razlikujejo, saj imajo vsi lahko probleme z nezaposlenostjo ali pa z izključenostjo. Vedno poudarjamo enakovrednost in enakopravnost.

6. Na kakšen način opravljate razgovore in svetovanja družinam oziroma kako vi delate z družino?

Imamo osnovni koncept, to je soustvarjanje. Pomeni: vsak korak v procesu temelji na etiki odloženosti. To pomeni, da se v teh procesih morajo slišati vsi glasovi v družini. Delamo na naslednji način: dogovorimo se o sodelovanju, pridružimo se družini in nimamo nobene rešitve, nikamor ne spremljamo in ne vodimo družine. V ničemer ne dopovedujemo in prepričujemo. Mi delamo na tistem, kar nam družina da. Ključna beseda je: pridružiti se (»to join«) družini. To so postmoderni koncepti, kjer nismo lastniki nobenih znanj, odgovorov. Mi smo raziskovalci skupaj z družino. Zato je tudi vloga socialnega delavca, da je spoštljiv in odgovoren zavezniki družini. Vedno je socialno delo, ne terapija. Želeni izid socialnega dela: sprememba, rešitev, podpora ... Družine raziščejo, kar potrebujejo.

Mi delamo z družino na dveh ravneh:

- a) Na prvi ravni moramo povezati družinske člane za konkretne družinske situacije: nasilje, obupna revščina, totalna izključenost, grožnje različne vrste ... to je socialni problem družine. Vsak socialni problem ima tudi psihološke, družinske elemente (potrebno je družinsko - psihološko znanje).
- b) Mi povabimo družino na raziskovanje sprememb na ravni družinske psihologije.

Vedno se najprej skupaj s človekom obrnemo k njegovi notranji moči, kakšne ima sanje in k želenim izidom. Tukaj ni soočanja človeka z realnostjo, nikoli. Vsak sam razišče in poišče rešitev.

7. Na katere teorije se osredotočate pri pomoči družini? Jih je več? Katera je najpomembnejša in zakaj ravno ta? Kdo je avtor te teorije?

Več različnih teorij oziroma konceptov (avtorjev) uporabljamo:

- koncept delovnega odnosa in izvirni delovni projekt pomoči G. Čačinovič Vogrinčič,
- perspektivo moči D. Saleebeya,
- zgodovino konceptov pomoči in nastanek postmoderne paradigme W. H. O'Hanlona,
- koncept iz psihologije družine,
- širši postmoderni koncept pomoči,
- sodelovalni koncept.

Terapevtski koncepti:

- Etika participacije L. Hoffman,
- W. C. Madsen,
- D. Gehart,
- T. Loreman.

8. Imate kakšne posebne korake/postopke pomoči družini? Kako ji pomagate?

Besedo pomoč je potrebno v socialnem delu dobro razumeti. PO-MOČ, ljudje pridejo po več moči, vedno pomagamo. Pomoč je bistvena pri nas, ampak KAKO - na soustvarjalni način.

Tukaj so bistveni elementi delovnega odnosa, ki so opisani v knjigi Socialno delo z družino, avtorice G. Čačinovič Vogrinčič (2006). Ti elementi so:

- Dogovor o sodelovanju: je pomemben uvodni ritual, saj se mora projekt pomoči začeti z jasnim dogovorom o sodelovanju, hkrati pa je dobro, če se dogovora udeležijo vsi udeleženci problema na začetku dela.

- Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev (Lüssi 1991): naloga socialnega delavca je, da ustvari proces pomoči, kjer udeleženi v problemu raziskujejo svoj delež v rešitvi. Udeleženi predstavi svojo definicijo problema, socialni delavec doda svoje mnenje. Dialog in sodelovanje med udeleženci in socialnim delavcem sta ključna.
- Osebno vodenje: je Vriesov (1995) koncept. Naloga socialnega delavca je osebno vodenje udeležencev, vodenje k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam. Socialni delavec skupaj z udeleženci raziskuje njihove zgodbe in v pogovoru z njimi pripelje do oblikovanja zaželenih izidov. Socialni delavci nimajo nikoli rešitve, ampak skupaj z družino raziskujejo.

V praksi se je pomembno opreti še na štiri sodobne koncepte, ki umeščajo socialnodelovno ravnanje v postmoderno paradigmo socialnega dela:

- Perspektiva moči (Saleebey 1997): pri udeležencu iščemo njegovo moč, njegove vire, da uresniči svoje sanje in svoje cilje.
- Etika udeležnosti (Hoffman 1994): socialni delavec ne predstavlja moči, ampak skupaj z udeleženci išče, raziskuje rešitve. Predstavlja sogovornika, soustvarjalca v procesu iskanja rešitve.
- Znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993, Čacinovič Vogrinčič 2002): znanje, ki je razvito v socialnem delu, je mogoče pretvoriti v akcijo.
- Ravnanje s sedanostjo ali koncept so-prisotnosti (Andersen 1994): socialni delavec mora biti na voljo za sočutje in razgovor. Ni le poslušalec ali sprejemnik zgodbe, temveč spodbuja ustvarjanje zgodbe.

V intervjuju so bili poudarjeni elementi delovnega odnosa, poleg njih pa tudi izviren delovni projekt pomoči, ki predstavlja dopolnilo koncepta delovnega odnosa. Rešitve, ki se oblikujejo v delovnem procesu, prevedemo v akcijo. Projekti so izvirni zato, ker se oblikujejo za vsakega udeleženca posebej, za vsako družino posebej. Delovni, ker je poudarek na delu, na aktivnostih, ki sledijo iz opravljenega dela v delovnem odnosu.

9. Kakšna se vam zdi povezava med Socialnim delom z družino in programom Zakonske in družinske študije na Teološki fakulteti? In kakšna je bistvena razlika med tema dvema programoma?

SDD ni terapija. Na programu ZDŠ je terapija določene šole. Šola ima absolutno popolnoma drugačne poglede. Tam ni soustvarjanja, ampak vodijo, pripeljejo do rešitve. Beseda obravnava je iz SDD izključena, je popolnoma drugačna beseda. Mi nismo nad nikomer. Mi vodimo proces, zagotavljamo, da je to soustvarjanje procesa k želenim izidom. Skupaj z ljudmi soustvarjamo. Odgovorni smo, da se sliši glas vsakega družinskega člana, nimamo pa pozicije moči, kot je predpostavljena na terapiji.

Izvirni delovni projekt pomoči: vzpostavimo in vzdržujemo delovni odnos, podpremo družinske člane, da živijo kot želijo. Prevedemo želene izide v akcijo in podpremo ljudi, da bodo uspešni v šoli (primer) – to je razlika od terapije.

10. Ali se program nanaša kaj na splošno psihologijo oziroma psihiatrijo? Bi tukaj videli kakšno povezavo?

Ni povezave. Mi uporabljamo terapevtsko znanje postmoderne šole in naše delo ima velike terapevtske učinke. Vendar ni povezave z ostalimi programi. Oziroma povezave je ravno toliko, kolikor so socialni delavci zaposleni tam - v drugih ustanovah, kjer uporabljajo drugačne koncepte.

11. Kakšna je povezava še z drugimi programi v Sloveniji, v svetu?

SDD je inovativen program, je poseben. Je socialno delo in ni približek nečemu, je svojski koncept.

Na naši študijski smeri smo predmetnik oblikovali na podlagi več kot 20-letnih izkušenj, ki sem jih razvijala, saj se s socialnim delom ukvarjam že celo življenje. Jaz sem definirala SDD na podlagi svojih izkušenj in svojih konceptov.

12. Ali je kaj, kar nisem vprašala in bi predstavljalo bistven podatek?

Pomembno se je zavedati besede pomoč, ki jo lahko razčlenimo kot po-moč (ljudje pridejo po več pomoči).

B) Zakonske in družinske študije

1. Kako definirate družino? Kako gledate na družino oziroma kakšen pomen ima za vas družina?

Mi družino razumemo kot osnovno celico (to rečejo vsi antropologi). Za nas pa je družina čustveno – socialni prostor, kjer se razvijejo najbolj osnovne intimne vezi, kjer se naučiš, kako pripadaš, kako si ljubljen, hoten, želen ... Iz te osnovne celice zraste posameznik, ki se pozneje vključuje v družbo. Kar bo kot otrok v družini doživljal, se naučil v družini, bo kasneje ponavljal in obnavljal v vseh situacijah, kamor bo odšel v svojem življenju. Zelo močno je organski del družine v vsakem vedno znova uprizorjen. Nezavedno zaznamuje z organskim spominom. Družina je tudi organski del. Prvi organski spomin je dotik z mamo, z očetom, je del tvojega nezavednega, na osnovi česar se kasneje zaljubiš, iščeš prijateljstva itd.

2. Kako obravnavate vlogo moških, žensk in otrok v družini? Kako je posamezna vloga postavljena v družino?

Vsak ima svoje mesto v družini. Družina je izrazito naravna celica. Poznamo več oblik družine, vendar se mi osredotočamo na naravno družino: mati, oče, otrok (za nas je ta družina bistvena, poznamo pa še druge oblike). Vsak ima specifično vlogo (vloge so popolnoma različne, ampak tudi v nenehni interakciji), saj biti moški je drugače kot biti ženska (primer). Imamo tudi hierarhijo (močno poudarjamo), saj otrok ni enak staršem. Starša sta zanj odgovorna, da bo postal odrasla oseba. Onadva mu pomagata.

Oče: osnovno spoštovanje - mora se vesti na način, da ga otrok lahko občuduje, spoštuje, ljubi ... Oče je prvenstveno nagnjen k temu, da otroka regulira, mu pomaga pri jezi, pri besu. Pomembno je spoštovanje.

Mati: je čustvena komponenta, ki otroka organsko čuti, saj je specialist za sočutje. Otrok se preko nje nauči osnovnih regulatornih mehanizmov. Kako delovati v družbi, biti funkcionalen, kreativen in ustvarjalen. To so izrazito naši pojmi (ZDŠ).

Mi smo izrazito nevro-biološko psihično naravnani!

Otrok: je oseba, ki se ob svojih starših nauči ljubezni, pripadnosti, hotenosti, zaželenosti ... V družino prinese absolutno novost, saj se šele pri njem družina ustvari. Je tudi velikokrat grešni kozel (v nefunkcionalnih družinah), ki absorbira, povzame starševske stiske in bo kasneje v življenju iskal sorodne odnose. Organsko bo doživel te nefunkcionalne odnose. Njegova kemija to privlači.

3. Ali so vsi člani družine obravnavani enakopravno?

Člani niso enakopravni, ampak enakovredni. Vedno je oče in sin, nikoli si nista enakopravna. Mati je vedno sočutna do otroka, zato ne more biti enakopravna otroku. Vloge so bistveno drugačne. Moški in ženska sta 100% enakopravna, če moški ženske ne obravnava kot enakopravne, ne bo nikoli postal enakopraven, saj vse, kar imamo, imamo od ženske: od ženske pride otrok.

4. Na katere probleme v družini se osredotočate? Kateri problemi so največkrat izpostavljeni?

Mi zelo močno rečemo problemi: določene teme so problematične. Vsak je zase odgovoren, vsak odgovarja za svoja dejanja. Že petletni otrok ve, kaj je narobe, nauči ga oče (otroka učimo, da bo postal odgovoren za posledice svojih dejanj). Seveda je čisto drugačna odgovornost očeta ali pa otroka. Vendar si otrok ne more pomagati sam, to je naloga staršev. Bistvena je distanca, kaj so starši in kaj otrok. Otrok nori in je besen zato, ker čaka, da pride oče in ga umiri (otrok si ne more pomagati sam). Otrok je odgovoren za svoje vedenje na igrišču, za domačo nalogo ... če pobegne od doma, želi, da pridejo starši za njim in ga pripeljejo domov ter mu pomagajo. Nikoli se otroka ne ponižuje, sramoti, pretepa itd. ... vedno se ga uči odgovornosti! Starši naučijo otroka preživeti v svetu.

Najbolj pogosto obravnavani problemi:

- konflikti z otroki (največkrat): droge, razvrat, šolski problemi ... Vedno so zunanji odraz zakona staršev (odnosa).
- Zakonski konflikt (afere), ločitev.
- Zasvojenost vseh vrst (alkohol je v Sloveniji prvovrstna zasvojenost).

- Nasilje (čustveno – poniževanje, sramotenje; spolno – veliko nad otroci; fizično – pretepanje).
- Travme.
- Klavstrofobični problemi (dvigala, avtoceste ...).

To so najpogostejši problemi, ki se velikokrat med seboj prepletajo. Primer: zasvojenost z alkoholom lahko vodi v nasilje.

Mi vedno gledamo vsaj dve generacije. Tudi stari starši in stari stari starši.

5. Ali se problemi oziroma težave glede na spol kaj razlikujejo? Imajo moški drugačne probleme od žensk?

Če pogledamo zasvojenost: ženske so drugače zasvojene kot moški (npr. alkohol). One bodo pile naskrivaj in same, zvečer, medtem ko bodo moški to počeli javno. Vsaka zasvojenost je nadomestilo za odnos, ki ga nimajo. Ljudje najslabše ravnaajo s svojim telesom.

Tudi pri ločitvi so razlike, saj ženska globlje doživlja ločitev kot moški in moški hitreje najde drugo partnerico, ker težje živi sam. Ženske gredo skozi žalovalni proces.

Mi obravnavamo probleme in jih priznavamo. Glede na spol se razlikujejo v tem, da jih vsak drugače doživlja.

6. Na kakšen način opravljate razgovore in svetovanja družinam oziroma kako vi delate z družino?

Terapija se izvaja v živo, kjer sta vedno prisotna mož in žena (oba), še bolj pa, če je prisotna celotna družina. Terapija traja tri mesece, 12 srečanj (enkrat tedensko po 55 minut). Vsak ima svobodo, da na terapiji pove, kaj čuti in kaj doživlja. Tam ima mesto, da v polnosti izrazi svoje hotenje, čutenje ... Mi vedno gradimo nek odnos. Za uspešno terapijo je pomembna motivacija!

Mi tudi zagovarjamo vero, saj k nam ne pride nihče, ki ne veruje. Če ljudje molijo, jim to razširi obzorje, bolj so fleksibilni. Vera je osnova ustvarjalnosti. Ljudem daje energijo, moč, optimizem. Z vero lažje odpuščajo. Pri nas ni človeka, ki ne bi verjel. Molitev

razširi obzorje, pogled. Vera je osnova funkcionalnosti, ustvarjalnosti. Ljudem daje moč, novo perspektivo, bolj so optimistični.

7. Na katere teorije se osredotočate pri pomoči družini? Jih je več? Katera je najpomembnejša in zakaj ravno ta? Kdo je avtor te teorije?

Bistven je en model: relacijska družinska terapija, mi jemljemo družino kot sistem in integriramo v ta sistem mikropsihično sfero, ki je sestavljena iz kognitivne, emocionalne in organske komponente. Močna sodobna psihoanaliza, psihoterapija. Osrednje bistvo je razumeti človeka kot psihično organsko bistvo. Čustva so tisto, iz česar je človek najbolj žlahtno grajen. Moški kot ambiciozen, ženska kot zelo intuitivna.

Model se imenuje Inovativna relacijska družinska terapija. Inovacijski model je razvil Gostečnik, medtem ko relacijska zadeva tudi Teorijo jaza, Interpersonalno analizo itd.

8. Imate kakšne posebne korake/postopke pomoči družini? Kako ji pomagате?

Odnos je tisti, ki zdravi. Vedno je potrebna tudi motivacija in komunikacija, ki je velikokrat ni zaradi strahu. Vedno vprašamo: ZAKAJ vidva ne funkcionirata oziroma ZAKAJ družina ne funkcionira? Nekdo, ki izstopi iz odnosa, je odgovoren za svoj izstop. In mi iščemo razlog za izstop? Iščemo osnovne čustvene zaplete. Vsak na srečanju pove, kako se počuti, kaj ga moti, terapevt pa posluša. Vsak ima pravico, da izrazi svoja čustva in svoje mišljenje. Potrebna je motivacija in komunikacija. Ljudje znajo komunicirati, vendar do komunikacije velikokrat ne pride zaradi strahu, da ne bodo znali komunicirati. Zato jih terapevt spodbudi do komunikacije, kjer vsak izrazi svoj želje, svoja čustva. Na podlagi tega, da vsak pove svoje stališče, pridejo do rešitve.

9. Kakšna se vam zdi povezava med Socialnim delom z družino in programom Zakonske in družinske študije na Teološki fakulteti? In kakšna je bistvena razlika med tema dvema programoma?

SDD na družino gleda širše, pomembno je okolje, družina v okolju. Pomembna je socialna mreža vseh okoli družine, da lahko družini pomagajo. Okolje prispeva k družini. Okolje kreira družino (nekaj časa so tako govorili v programu SDD).

Mi družino vidimo kot osnovno celica in se z njo ukvarjamo. Ne ukvarjamo se z okoljem. Mi okolja ne moremo spremeniti, lahko pa pomagamo človeku.

10. Ali se program nanaša kaj na splošno psihologijo oziroma psihiatrijo? Bi tukaj videli kakšno povezavo?

Se nanaša. Psihiatrija pozdravi zgolj organski del, potem smo na vrsti mi za psihični del.

11. Kakšna je povezava še z drugimi programi v Sloveniji, v svetu?

V svetu se najde veliko podobnih programov. Povezujemo se z antropologijo, psihologijo, psihiatrijo, socialnim delom, sociologijo ... Kjerkoli obravnavajo človeške odnose oziroma načine, kako pomagati človeku.

Pri oblikovanju predmetnika smo se zgledovali po drugih podobnih programih v tujini (predvsem v ZDA – Family studies), hkrati pa smo pazili, da bo predmetnik ustrezal standardom in zahtevam glavnih organizacij s področja zakonske in družinske terapije (American Association of Marital and Family Therapy, European Family Therapy Association ter tudi nekaterim slovenskim s področja psihoterapije).

12. Ali je kaj, kar nisem vprašala in bi predstavljalo bistven podatek?

Mislim, da sva do sedaj povedala tisto bistvo, ki je pomembno za primerjavo v diplomski nalogi.